Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

TIR CONSULTING GROUP

UIF

VISUELE METHODOLOGIE TOOL KIT

Instructie voor soft skills

Een toolkit voor docenten die met kwetsbare volwassen leerlingen werken

SkillVista

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-000182426

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

OVERVIEW

- Introductie
  - Doelgroep
  - Pedagogisch Framework
  - Hoe gebruik je de toolkit
  - Kern visuele methodologieën
- Soft Skills Modules
  - Communicatie Skills
  - Sociale Vaardigheden
  - Sociale Normen & Ongepast Gedrag
  - Teamwerk & Samenwerking
  - Besluitvorming
  - Probleem oplossend vermogen
  - Aanpassingsvermogen en veerkracht
  - Time Management
  - Leiderschap
  - Emotionele Intelligentie
- Digitale Resource Library (Open Source Tools)
- Dankbetuigingen en projectpartners

INTRODUCTIE

Doel van de toolkit

Deze toolkit is ontwikkeld om de kracht van visueel denken te benutten als een transformatieve tool voor het aanleren van soft skills aan kwetsbare volwassen leerlingen. Visuele methodologieën vereenvoudigen complexe concepten, verbeteren het geheugen, ondersteunen verschillende leerstijlen en stimuleren de betrokkenheid – met name bij leerlingen die te maken kunnen krijgen met taalkundige, cognitieve of sociale barrières.
Soft skills zoals emotionele intelligentie, communicatie, timemanagement en teamwork zijn essentieel voor succes in zowel persoonlijke als professionele contexten. Traditionele, tekstrijke benaderingen vervreemden echter vaak volwassen leerlingen met een beperkte formele opleiding of een traumatische leergeschiedenis. Door deze concepten te presenteren in duidelijke, herkenbare visuele formats, creëren we inclusieve, praktische en stimulerende leerervaringen.

Deze toolkit is een antwoord op de dringende behoefte aan toegankelijk materiaal voor volwasseneneducatie dat:
Abstracte concepten demystificeert door middel van visuele helderheid.
Discussie, samenwerking en reflectie stimuleert.
De directe toepassing van vaardigheden in praktijksituaties mogelijk maakt.

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

DOELGROEP

Deze toolkit is bedoeld voor volwasseneneducatoren, trainers en begeleiders die werken met:

- Kwetsbare volwassenen (bijv. langdurig werklozen, migranten, vroegtijdige schoolverlaters).
- Leerlingen met beperkte lees- en schrijfvaardigheid of taalvaardigheid.
- Volwassenen die te maken hebben met emotionele, sociale of cognitieve uitdagingen.

De toolkit is met name waardevol in:

- Programma's voor gemeenschapsonderwijs
- Cursussen basiseducatie voor volwassenen
- Workshops over inzetbaarheid of levensvaardigheden
- NGO's of non-profitorganisaties in het onderwijs

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

PEDAGOGISCH FRAMEWORK

Deze toolkit is gebaseerd op een leerlinggerichte en visueel gestuurde pedagogische aanpak, specifiek ontworpen om te voldoen aan de behoeften van kwetsbare volwassen leerlingen. Veel volwassenen in deze groep kunnen te maken krijgen met uitdagingen zoals beperkte geletterdheid, taalbarrières, weinig zelfvertrouwen of een verstoorde leeromgeving.

Om dit aan te pakken, leggen we de nadruk op toegankelijkheid, eenvoud en relevantie, zowel in inhoud als in vorm. Visuele methodologieën – zoals mindmaps, stroomschema's, infographics en metaforen – staan centraal in deze aanpak en helpen leerlingen om abstracte soft skills op een concrete, herkenbare manier te begrijpen. Elke module bevordert ervaringsgericht leren door middel van praktijkvoorbeelden, interactieve beelden en begeleide reflectie, waardoor leerlingen nieuwe vaardigheden kunnen koppelen aan hun dagelijks leven.

De toolkit stimuleert ook peer learning en emotionele betrokkenheid, die essentieel zijn voor het opbouwen van vertrouwen en motivatie. Door leren zichtbaar, gestructureerd en toepasbaar te maken, stelt dit raamwerk volwassen leerlingen in staat om zelfvertrouwen, zelfbewustzijn en praktische competenties te ontwikkelen die hun persoonlijke groei en sociale inclusie ondersteunen.

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

HOE GEBRUIK JE DE TOOLKIT

Een duidelijk doel en een duidelijke definitie van de vaardigheid.

- Kernconcepten en subvaardigheden.
- Visuele hulpmiddelen die het leren uitleggen en ondersteunen.
- Activiteiten en oefeningen met deze hulpmiddelen.
- Tips voor begeleiding, met name bij het werken met leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben.
- Reflectievragen om het leerproces te consolideren.

Docenten worden aangemoedigd om:

- Visuele middelen aan te passen aan de behoeften van hun leerlingen.
- Ze flexibel te gebruiken in meerdere contexten (1:1, kleine groepen, klassikaal).
- Meerdere vaardigheden naar behoefte te combineren (bijv. emotionele intelligentie + conflictbemiddeling).
- Leerlingen geprinte of digitale kopieën te verstrekken voor persoonlijk gebruik.

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

KERN VISUELE METHODOLOGIEEN

Deze toolkit maakt gebruik van een reeks visuele methoden om instructie in zachte vaardigheden voor volwassen leerlingen te vereenvoudigen, te verduidelijken en te versterken. Elk visueel hulpmiddel is zorgvuldig geselecteerd om betrokkenheid, begrip en toepassing in de praktijk te bevorderen.

Infographics presenteren belangrijke concepten in een oogopslag, waarbij gebruik wordt gemaakt van pictogrammen en kleur om de betekenis te versterken.

Mindmaps helpen leerlingen ideeën te ordenen rond een centraal thema, ideaal voor vaardigheden als emotionele intelligentie of communicatie.

Stroomdiagrammen worden gebruikt om stapsgewijze processen zoals het oplossen van problemen en het nemen van beslissingen op te splitsen. Sjablonen bieden gestructureerde indelingen voor leerlingen om vaardigheden te oefenen, zoals SMART-doelen, empathiekaarten of modellen voor conflictoplossing.

Visuele aanwijzingen, zoals emotiewielen of gedragsspectra, moedigen reflectie en discussie aan.

Visuele metaforen (bijv. rivieren, bomen, bruggen) worden gebruikt om abstracte vaardigheden zoals veerkracht of aanpassingsvermogen meer herkenbaar en memorabel te maken.

Waar mogelijk moedigt de toolkit ook het gebruik van interactieve digitale hulpmiddelen aan, zodat leerlingen online visuals kunnen manipuleren en de inhoud in hun eigen tempo kunnen verkennen. Deze visuele strategieën maken het leren inclusiever, boeiender en impactvoller.

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-000182426

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

CONSULTING GROUP

UIF

COMMUNICATIE SKILLS

01

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Communicatievaardigheden hebben betrekking op het vermogen om effectief informatie, gedachten en gevoelens uit te wisselen met anderen. Dit omvat spreken, luisteren en het begrijpen van non-verbale signalen.
Het ontwikkelen van goede communicatievaardigheden helpt bij het opbouwen van sterke relaties, het verminderen van misverstanden en het verbeteren van persoonlijke en professionele interacties.

Doel van deze module	• Opvoeders de hulpmiddelen en strategieën aanreiken om communicatievaardigheden aan te leren aan kwetsbare volwassenen, met behulp van visuele methodologieën die de betrokkenheid, het begrip en de retentie verbeteren. • Het belang benadrukken van duidelijke communicatie en hoe het gebruik van visuele hulpmiddelen kan helpen om complexe concepten te ontleden, met name voor mensen met leerproblemen.

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

HET COMMUNICATIE PROCES

Zender
Wie is de communicator?

Message
Wat wordt er gecommuniceerd (verbaal/geschreven/visueel)?

Medium
Hoe wordt het bericht overgerbracht (bv., face-to-face, telefoon, email)?

Ontvanger
Wie ontvangt het bericht?

Feedback
Welke reactie geeft de ontvanger om zeker te zijn van begrip?

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

VORMEN VAN COMMUNICATIE

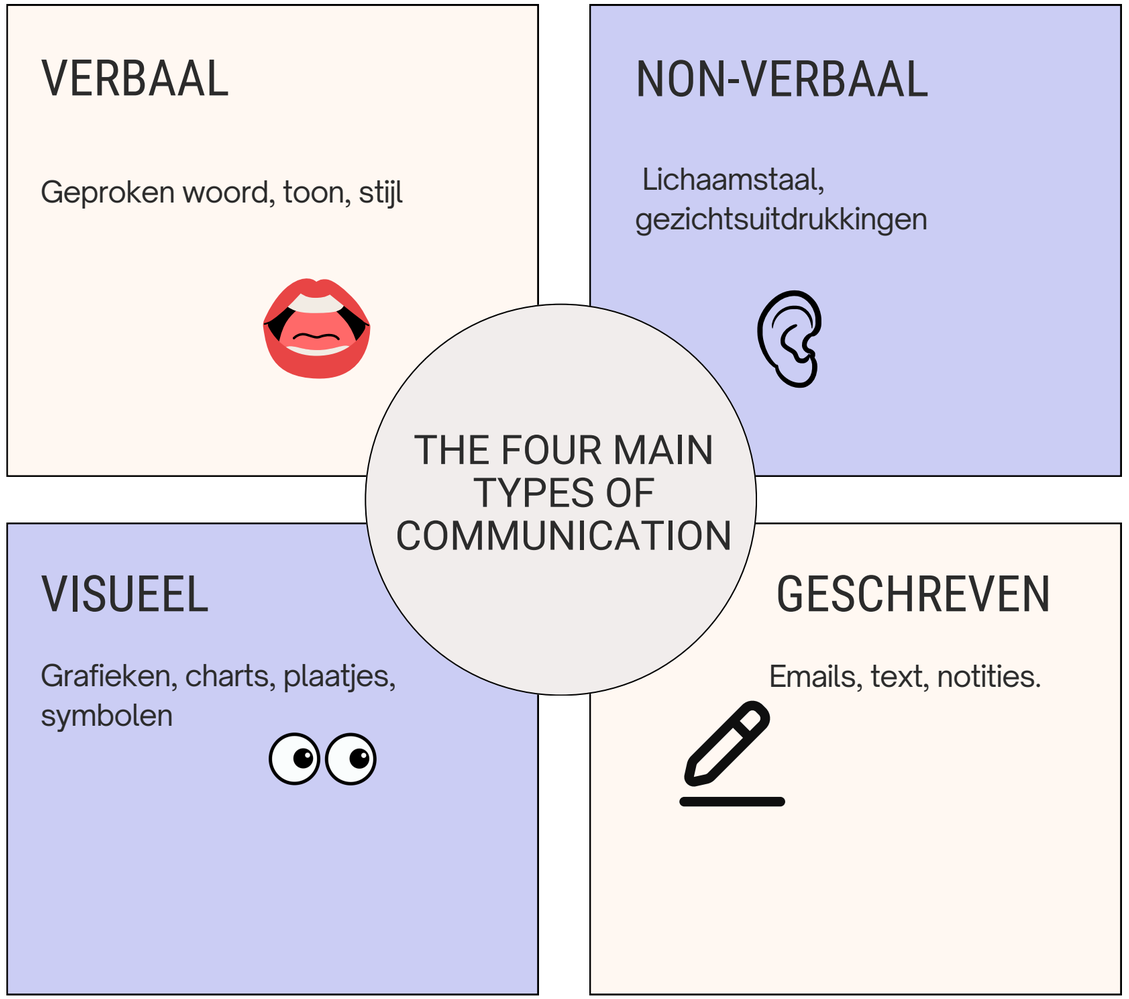

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

VORMEN VAN COMMUNICATIE

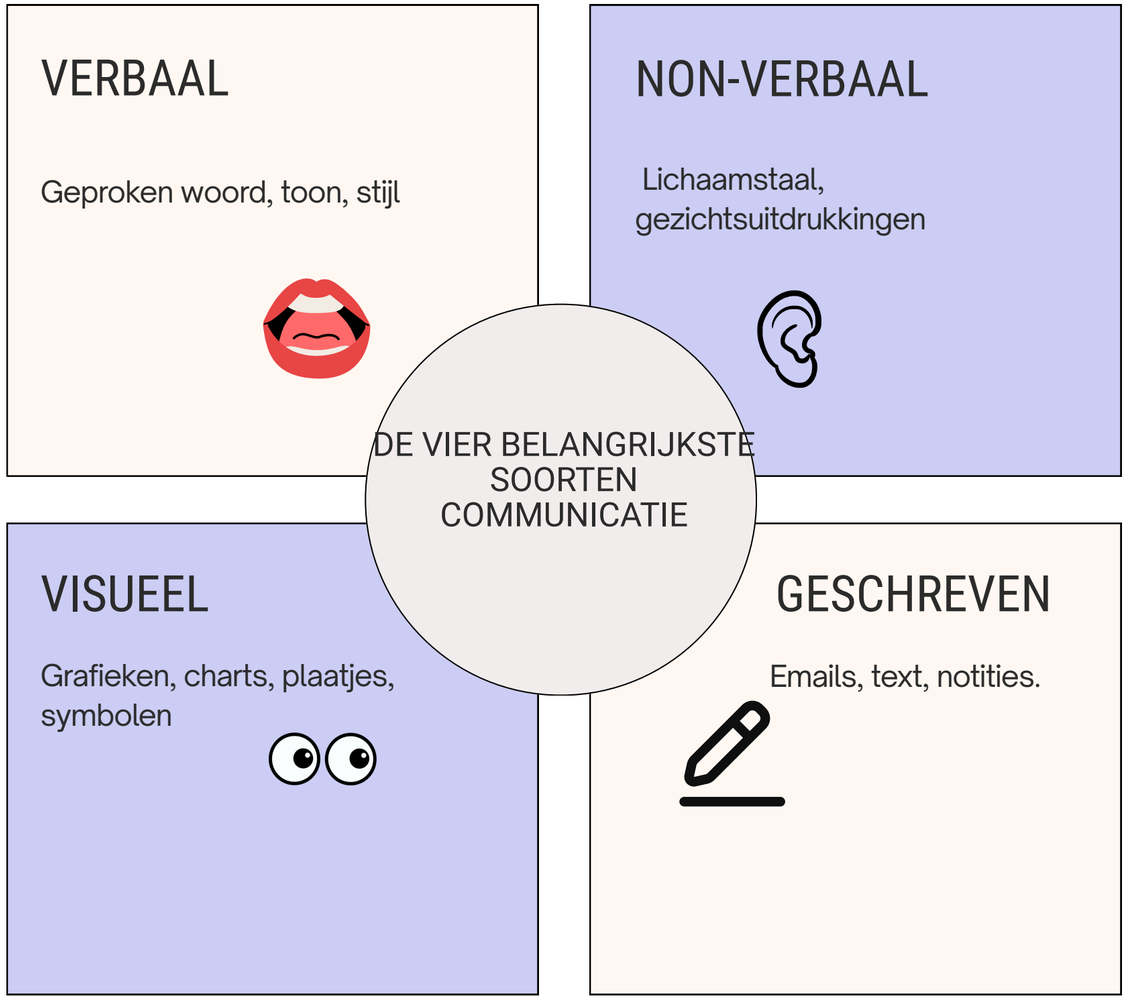

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

BELANGRIJKSTE COMMUNICATIEBARRIÈRES

Vooroordelen : hoe persoonlijke vooroordelen de interpretatie kunnen beïnvloeden.

Verkeerde interpretatie: Het risico op misverstanden als gevolg van onduidelijke boodschappen.

Emotionele toestanden: Woede, frustratie en stress beïnvloeden de duidelijkheid van de boodschap.

Culturele verschillen: taalbarrières, verschillende communicatienormen.

Lawaai: fysieke of omgevingsgerelateerde afleidingen (bijv. harde geluiden, slechte internetverbinding).

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Actief luisteren: belangrijke tips voor beter begrip

01. Let op

02. Laat zien dat je luistert
Knikken, oogcontact houden, etc.

03. Feedback geven

04. Uitstel van oordeel
Luister voordat u een mening vormt of reageert.

05. Reageer adequaat

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Effectieve communicatietechnieken

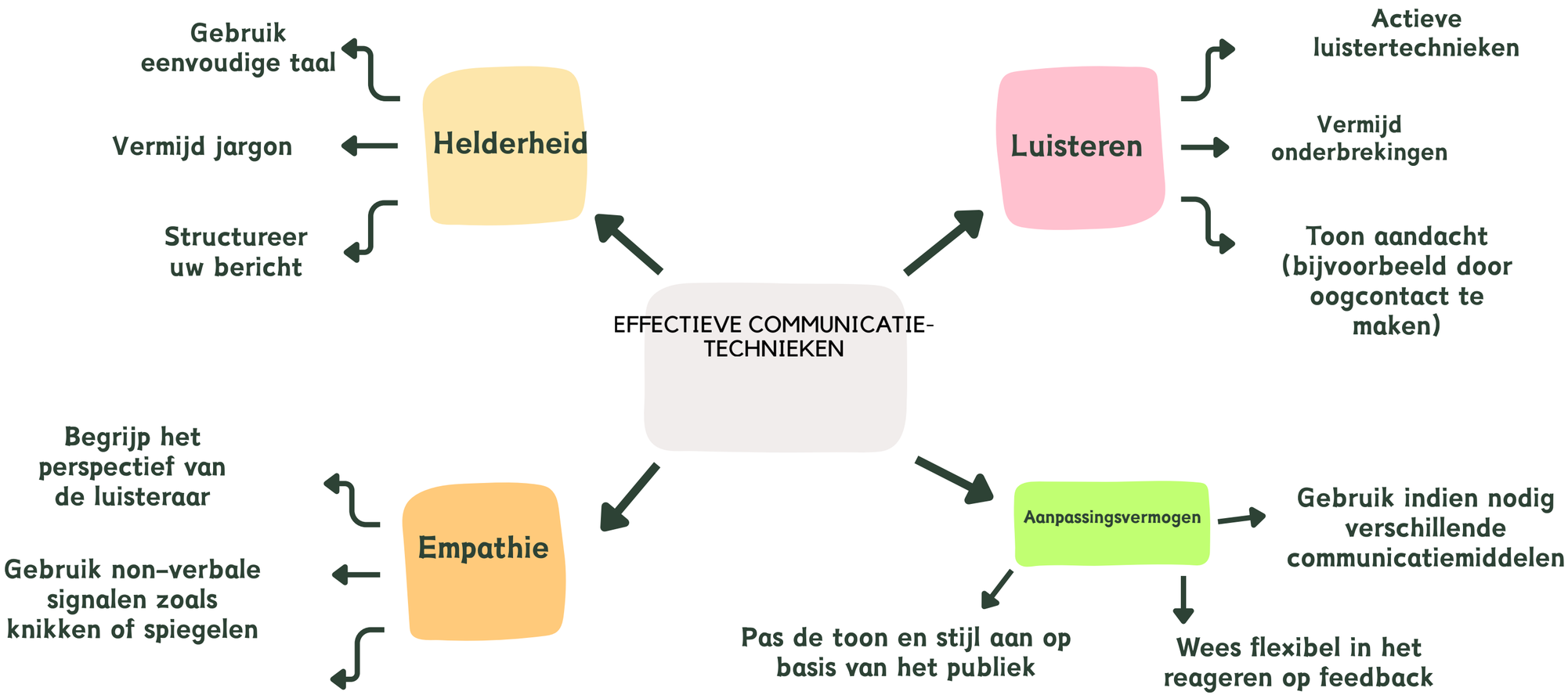

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Positieve versus negatieve lichaamstaal.

Instructie	Verzamel afbeeldingen om voorbeelden te laten zien van positieve en negatieve lichaamstaal.

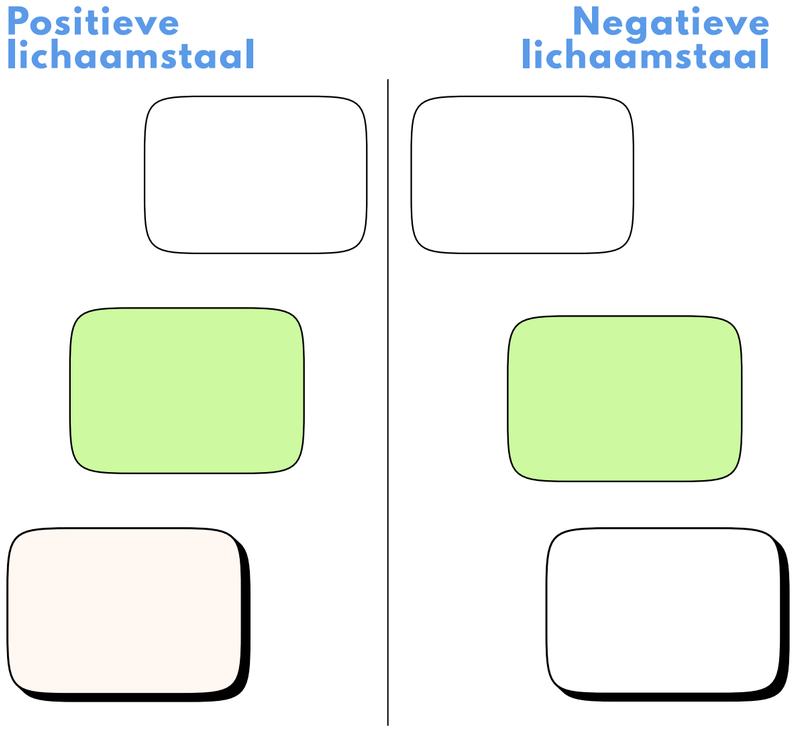

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Gebaren Chart

Instructie	Gebruik dit voorbeeld om leerlingen te helpen veelvoorkomende hand- en armbewegingen in communicatie te begrijpen. Help ze te herkennen wanneer en hoe ze deze gebaren effectief kunnen gebruiken. Probeer het ook eens met andere gebaren!

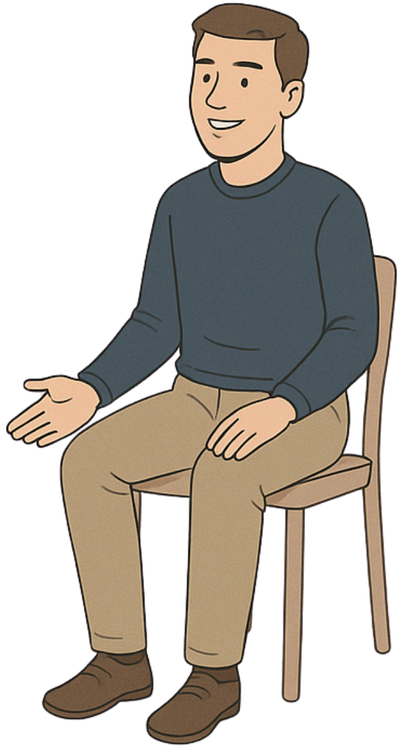

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Non-verbale communicatie rollenspel

Objectief:	Help leerlingen de kracht van non-verbale signalen te begrijpen.
Hoe het werkt:	• Laat leerlingen in tweetallen een rollenspel doen over een korte interactie waarbij alleen non-verbale communicatie is toegestaan. • Geef visuele hulpmiddelen, zoals een lichaamstaalgrafiek of voorbeelden van gebaren, om ze te begeleiden.
Activiteitsstappen:	1. Geef scenario's (bijvoorbeeld: iemand begroeten, om hulp vragen). 2. De ene leerling communiceert met behulp van non-verbale signalen, terwijl de andere leerling interpreteert. 3. Bespreek de effectiviteit van de interactie.
Sjabloon	1. Welke boodschap werd overgebracht? _____ 2. Hoe werd het ontvangen? _____ 3. Welke non-verbale signalen waren het meest effectief? _____

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Stel je deze communicatie voor

Beschrijving	Gebruik visuele hulpmiddelen (bijv. illustraties, foto's) om discussies op gang te brengen. Vraag de leerlingen om te beschrijven wat er gebeurt en de belangrijkste communicatie-elementen te benoemen.
Sjabloonvoorbeeld:	• Wat zie je? _____ • Welke boodschap wordt overgebracht? _____ • Hoe kan dit verkeerd begrepen worden? _____
Materialen	Selecteer afbeeldingen die relevant zijn voor het dagelijks leven van de leerlingen (bijvoorbeeld op de werkplek, bij hun familie of in het openbaar).

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Actieve luisteroefening

Objectief:	Versterk actief luisteren door middel van realistische scenario's.
Hoe het werkt:	• Gebruik een luisterchecklist of mindmap om de stappen van actief luisteren aan te leren (bijvoorbeeld oogcontact houden en parafraseren). • Geef leerlingen korte verhalen of dialogen zodat ze kunnen oefenen met samenvatten en verduidelijken.
Activiteits-stappen:	1. Lees of speel een dialoog af (bijvoorbeeld een klantenservicegesprek). 2. De leerlingen vullen een sjabloon in om de belangrijkste punten samen te vatten en verduidelijkende vragen voor te stellen.
Sjabloon	1. Hoofdpunt: _____ 2. Wat ik hoorde: _____ 3. Verduidelijkende vragen: _____

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

CONSULTING GROUP

UIF

SOCIALE OMGANGSVORMEN

02

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Sociale omgangsvormen verwijzen naar het gedrag en de etiquette die ons helpen respectvol en effectief met anderen om te gaan. Ze omvatten hoe we communiceren, reageren en deelnemen aan sociale situaties. Het begrijpen van sociale omgangsvormen is belangrijk voor het opbouwen van positieve relaties, het verminderen van sociale angst en het vergroten van je zelfvertrouwen in sociale situaties.

Doel van deze module	• om docenten in volwasseneneducatie te voorzien van hulpmiddelen en strategieën, met behulp van visuele methodologie, om kwetsbare volwassenen het belang van elementaire sociale omgangsvormen bij te brengen bij het bevorderen van positieve relaties.

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

KERNBEGRIPPEN VAN SOCIALE OMGANGSVORMEN

ESSENTIËLE SOCIALE VAARDIGHEDEN VOOR DAGELIJKSE INTERACTIES

RESPECTVOL LUISTEREN EN SPREKEN

Actief luisteren: Geef uw volledige aandacht aan de spreker.
Wees respectvol als u spreekt en onderbreek anderen niet.
Gebruik beleefde woorden: "Pardon", "Sorry", "Alstublieft" en "Dank u wel".

BEGROETINGEN EN INTRODUCTIES

Begroet mensen beleefd: "Hallo", "Goedemorgen", "Hoe gaat het?"
Stel jezelf voor: "Mijn naam is [Naam]. Leuk je te ontmoeten."
Oogcontact en glimlachen tonen vriendelijkheid.

VERONTSCHULDIGINGEN EN CONFLICTBEMIDDELING

Bied je excuses aan als je een fout maakt: een simpel "Het spijt me" kan de situatie verhelpen.
Blijf kalm bij het oplossen van conflicten en luister naar het perspectief van de ander.
Zoek een vreedzame oplossing en ga verder met vriendelijkheid.

PERSOONLIJKE RUIMTE EN GRENZEN

Respecteer de persoonlijke ruimte van anderen.
Begrijp sociale afstand: verschillende situaties vereisen verschillende ruimtes (bijvoorbeeld privé versus professioneel).
Non-verbale signalen (bijvoorbeeld lichaamstaal) kunnen ons helpen begrijpen of iemand zich ongemakkelijk voelt.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

SOCIALE MANIEREN IN VERSCHILLENDE CONTEXTEN: GEDRAG AANPASSEN AAN ELKE SITUATIE

Etiquette op de werkplek

- Wees professioneel: gebruik beleefde taal, zoals "Alstublieft", "Dank u wel" en "Pardon".
- Respecteer de persoonlijke ruimte: sta niet te dicht bij collega's en beperk lawaai.
- Wees punctueel: kom op tijd voor vergaderingen en respecteer de schema's van anderen.

Thuis- en gezinsomgeving

- Toon waardering: bedank familieleden voor hun hulp en vriendelijkheid.
- Deel verantwoordelijkheden: Help met huishoudelijke klusjes, zoals de tafel dekken of de afwas doen.
- Communiceer openlijk: wees respectvol in discussies en luister naar ieders mening.

Formele en sociale evenementen

- Kies de juiste kleding: volg de dresscode (bijvoorbeeld: formele kleding voor een bruiloft, casual voor een barbecue).
- Wees beleefd tegen gastheren en gasten: Begroet iedereen met respect, stel jezelf voor en praat luchtig.
- Volg de tafeletiquette: Gebruik de juiste tafelmanieren

Openbare plaatsen (bijv. winkels, parken of openbaar vervoer)

- Houd rekening met anderen: voer rustige gesprekken in openbare ruimtes.
- Geef anderen de ruimte: wees u bewust van uw persoonlijke ruimte in de rij, in het openbaar vervoer en op drukke plekken.
- Respecteer de lokale regels: volg de borden of instructies, zoals in de rij staan, geen looppaden blokkeren en het juiste volume aanhouden in gedeelde ruimtes.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Scenariorollenspel over sociale omgangsvormen (met visuele aanwijzingen)

Objectief	Oefen het gebruik van sociale omgangsvormen in verschillende situaties in het echte leven.
Materialen:	Visuele kaarten met verschillende sociale scenario's (bijvoorbeeld iemand begroeten, 'bedankt' zeggen, een beleefd gesprek voeren, enz.), een timer en rekwisieten zoals naambordjes of eenvoudige voorwerpen die cadeaus, telefoons, enz. voorstellen.
Instructies:	• Verdeel de leerlingen in tweetallen of kleine groepjes. • Geef elke groep een set scenariokaarten. Elke kaart bevat een scenario met visuele aanwijzingen (bijvoorbeeld twee mensen die elkaar de hand schudden, iemand die in de rij staat, enz.). • In dit scenario oefenen de leerlingen de juiste begroetingen, gesprekken en handelingen (bijvoorbeeld hoe je iemand begroet in een formele setting of hoe je je verontschuldigt in een sociale situatie). • Na het oefenen wisselen de leerlingen van rol en herhalen ze het scenario. • Bespreek na elk rollenspel kort de correcte omgangsvormen en de verbeterpunten.
Visuele elementen	1. Scenariokaarten met afbeeldingen of illustraties die de situatie weergeven. 2. Tekstballonnen met suggesties voor beleefde zinnen. 3. Kleurgecodeerde kaarten voor eenvoudige identificatie (bijv. groen voor begroetingen, blauw voor conflictbemiddeling, enz.).

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Persoonlijke ruimte-kaart (visueel diagram)

Objectief	Oefen het gebruik van sociale omgangsvormen in verschillende situaties in het echte leven.
Materialen:	Begrijp en visualiseer het concept van persoonlijke ruimte in verschillende sociale situaties.
Instructies:	• Teken of projecteer een diagram van een persoon met concentrische cirkels om hem/haar heen, die de persoonlijke ruimtezones voorstellen (bijvoorbeeld intiem, persoonlijk, sociaal, openbaar). • Laat de leerlingen fysiek afstand houden volgens de zones en laat ze zien hoe persoonlijke ruimte varieert in verschillende contexten. • Plak post-its met verschillende situaties erop (bijvoorbeeld: "Bij een drukke bushalte", "Praten met een collega aan een bureau", "Een vriend begroeten") op het diagram. • Vraag de leerlingen om elke post-it op de juiste plek op de kaart te leggen (bijvoorbeeld: een drukke bushalte kan een 'sociale' of 'openbare' ruimte zijn). • Bespreek hoe persoonlijke ruimte in verschillende situaties gerespecteerd moet worden.
Visuele elementen	1. Diagram van een persoon met visuele ruimtezones. 2. Plakbriefjes of visuele kaarten met scenario's die u in de juiste ruimtezone moet plakken. 3. Kleurgecodeerde zones om verschillende niveaus van persoonlijke ruimte aan te geven.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

CONSULTING GROUP

UIF

SOCIALE NORMEN
&
Ongepast gedrag
03

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Ongepast gedrag verwijst naar handelingen of woorden die in een bepaalde sociale context als onacceptabel of respectloos worden beschouwd. Dit kan handelingen omvatten die anderen schaden, sociale normen schenden of ongemak veroorzaken.
Het herkennen en aanpakken van ongepast gedrag is essentieel voor het onderhouden van respectvolle en positieve relaties en voor persoonlijke groei.

Doel van deze module	• Bied docenten effectieve visuele en interactieve hulpmiddelen waarmee leerlingen sociale normen in verschillende contexten kunnen begrijpen en herkennen. Zo kunnen ze vol vertrouwen en respect deelnemen aan sociale interacties. • Help docenten om ongepast gedrag te identificeren, aan te pakken en te begeleiden bij het herkennen ervan. Help leerlingen inzicht te krijgen in de gevolgen van dergelijk gedrag en leer ze manieren om op een gepaste manier te reageren in verschillende sociale situaties.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Soorten ongepast gedrag

Sociale signalen negeren

Lichaamstaal of gezichtsuitdrukkingen negeren die ongemak of desinteresse uitdrukken, getuigt van een gebrek aan sociaal bewustzijn en kan relaties schaden.

Het niet respecteren van persoonlijke ruimte

Te dichtbij staan of iemand zonder toestemming aanraken schendt persoonlijke grenzen, waardoor anderen zich ongemakkelijk voelen.

Onbeschoft of afwijzend zijn

Als je geen aandacht besteedt aan de bijdragen van anderen of ze negeert, getuigt dat van gebrek aan respect en creëert het spanningen.

Gesprekken onderbreken

Als u anderen in de rede valt, toont u geen respect voor hun spreektijd. Dit kan effectieve communicatie in de weg staan.

Het gebruik van beledigende taal

Taalgebruik dat beledigend, vulgair of discriminerend is, kan relaties schaden en een negatieve sociale sfeer creëren.

Te luid spreken

Te luid spreken in een rustige omgeving (bijvoorbeeld in een bibliotheek of op een vergadering) verstoort de sfeer en wordt gezien als onattent.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Gedragsspectrum Visuele Tool

Objectief:	Help leerlingen bij het identificeren van het bereik van gepast tot ongepast gedrag in verschillende sociale situaties.
Visueel:	Een horizontaal spectrum of schaal waarbij aan de ene kant het gedrag wordt gemarkeerd met 'Passend' en aan de andere kant met 'Ongepast'.
Uitleg:	Plaats verschillende voorbeelden van gedrag langs het spectrum, van volledig gepast tot zeer ongepast. Voorbeelden: • Gepast: Respect voor de persoonlijke ruimte, oogcontact maken. • Ongepast: Anderen onderbreken, de privacy schenden, beledigende taal gebruiken
Gebruik:	Docenten kunnen leerlingen verschillende gedragingen op het spectrum laten plaatsen en laten bespreken waarom deze op bepaalde plekken thuishoren.

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Posters met wat wel en niet te doen

Objectief:	Versterk het juiste gedrag en de juiste handelingen die in verschillende situaties juist vermeden moeten worden.
Visueel:	Een poster of schema met twee delen: één voor wat u wel en niet moet doen en één voor wat u niet moet doen.
Uitleg:	• Noem onder 'Do's' gedragingen die respectvol en acceptabel zijn in sociale situaties (bijv. beleefde begroetingen, oogcontact houden, actief luisteren). Noem onder 'Do's' gedragingen die respectloos of ongepast zijn (bijv. mensen negeren, luid praten op rustige plekken, de persoonlijke ruimte binnendringen).
Gebruik:	Dit kan gebruikt worden als naslagwerk in de les of als uitdeelmateriaal voor leerlingen. Docenten kunnen leerlingen vragen om hun eigen 'do's en don'ts' te bedenken en deze te vergelijken met de bestaande lijsten.

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Gedrags – stroomdiagram

Objectief:	Help leerlingen na te denken over de gevolgen van bepaald gedrag en oorzaak en gevolg te begrijpen in sociale interacties.
Visueel:	Een stroomdiagram dat begint met een gedraging (bijv. 'Iemand onderbreken tijdens een gesprek') en leidt tot mogelijke gevolgen (bijv. 'Persoon voelt zich niet gerespecteerd', 'Gesprek wordt onderbroken', 'Schade aan relaties').
Uitleg:	• Deze visuele tool benadrukt de oorzaak en het gevolg van sociaal gedrag, waardoor leerlingen beter begrijpen welke impact hun acties kunnen hebben op anderen en op de bredere context.
Gebruik:	Dit kan worden gebruikt tijdens discussies in de klas, waarbij leerlingen de gevolgen van bepaald gedrag in kaart brengen. Ook kunnen ze het gebruiken als hulpmiddel bij rollenspellen en om te reflecteren op bepaald gedrag.

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

CONSULTING GROUP

UIF

TEAMWERK & Samenwerking 04

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Teamwerk houdt in dat je samenwerkt met anderen om een gemeenschappelijk doel te bereiken. Samenwerking is het proces van actief deelnemen en bijdragen aan het succes van het team.
Effectief teamwerk en samenwerking zijn essentieel voor persoonlijke en professionele groei. Ze helpen bij het opbouwen van relaties, het delen van verantwoordelijkheden en het bereiken van collectieve doelstellingen.

Doel van deze module	• Bied docenten voor volwassenen middelen waarmee ze leerlingen de essentiële vaardigheden kunnen bijbrengen om effectief samen te werken in een groep. Denk hierbij aan communicatie, vertrouwen, probleemoplossing en conflictbemiddeling. • Zorg dat docenten leerlingen kunnen begeleiden bij het ontwikkelen van een samenwerkingsgerichte mindset, waarbij ze inzicht krijgen in hun rol binnen een team en hoe ze kunnen bijdragen aan het behalen van groepsdoelen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

03 **Rollen en verantwoordelijkheden:** Inzicht hebben in de eigen rol binnen een team en respect hebben voor de rollen van anderen.

02 **Vertrouwen:** wederzijds vertrouwen opbouwen tussen teamleden om een veilige, ondersteunende omgeving te creëren.

01 **Communicatie:** Duidelijke en respectvolle uitwisseling van ideeën, gedachten en feedback binnen een team.

04 **Probleemoplossing:** Samenwerken om oplossingen te vinden voor uitdagingen die zich in groepsverband voordoen.

05 **Conflictbemiddeling:** Op constructieve wijze omgaan met meningsverschillen en deze oplossen.

06 **Flexibiliteit en aanpassingsvermogen:** openstaan voor verandering en compromissen binnen een teamomgeving.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Stel jezelf meerdere keren de vraag "Waarom?" om dieperliggende zorgen te ontdekken.

Luister aandachtig naar alle partijen zonder ze te onderbreken. Begrijp hun standpunten volledig voordat je reageert.

Plan een vervolggesprek om de effectiviteit van de oplossing te evalueren.

Erken de gevoelens van anderen met zinnen als: "Ik begrijp dat dit frustrerend voor je is."

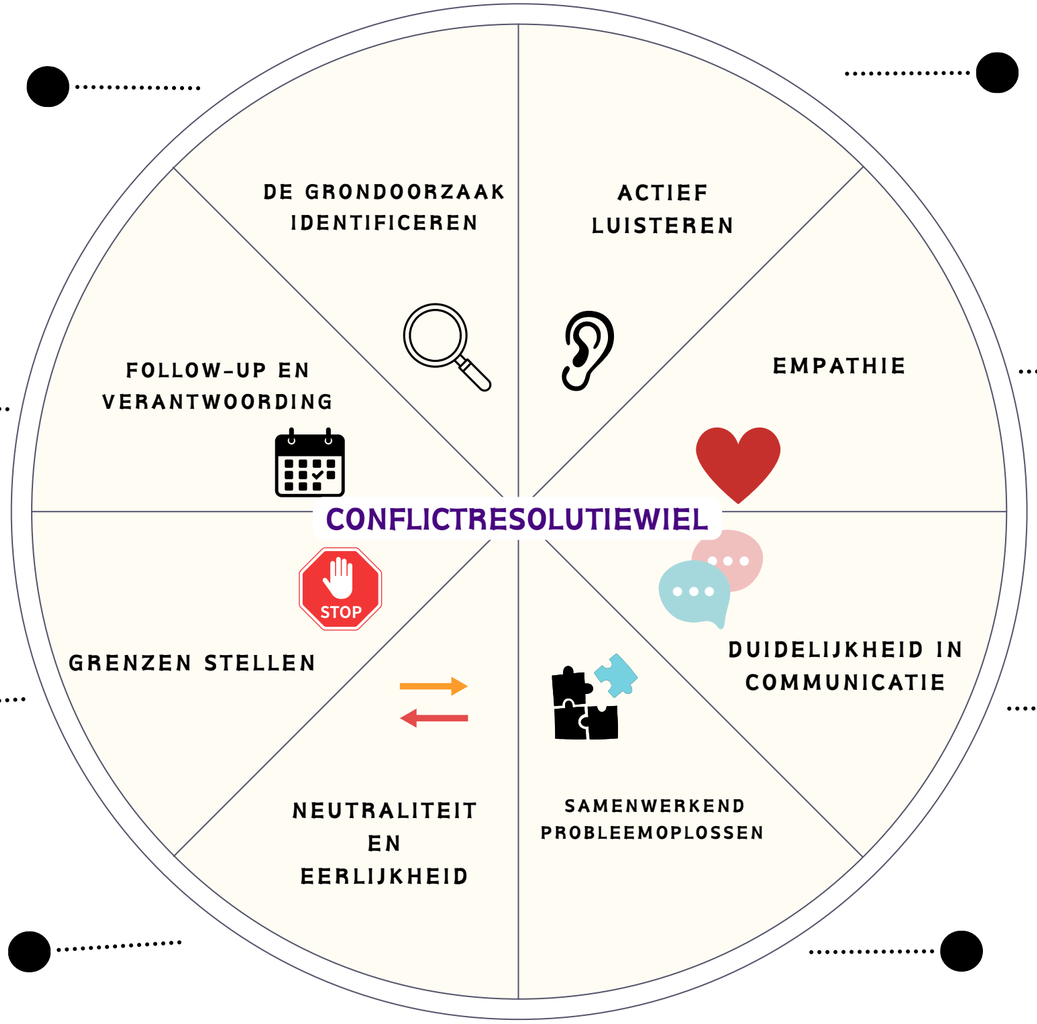

Definieer duidelijk wat acceptabel gedrag is en welke grenzen er zijn om te voorkomen dat conflicten escaleren.

Gebruik "ik"-zinnen zoals "ik voel me gefrustreerd omdat..." om te voorkomen dat je anderen de schuld geeft.

Benader het conflict zonder partijdigheid te kiezen of vooringenomen te zijn, en zorg ervoor dat iedereen eerlijk wordt behandeld.

Gebruik 'wat als'-vragen om creatieve oplossingen te verkennen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Teambuilding Rollenspel

Objectief	Help cursisten met het oefenen van communicatie, het delegeren van rollen en het oplossen van conflicten in teams.
Sjabloon:	• Een scenariokaart voor elke groep (bijvoorbeeld 'Plan een evenement', 'Los een mysterie op', 'Bouw een bouwwerk met beperkte materialen'). • Een teamrollenkaart waarop iedere deelnemer een rol krijgt toegewezen (leider, notulist, tijdwaarnemer, enz.). • Een reflectieformulier om te bespreken wat goed ging en wat beter kan.
Visuele hulp:	Gebruik een teamrollenkaart om elke rol visueel uit te leggen voordat u met de activiteit begint.

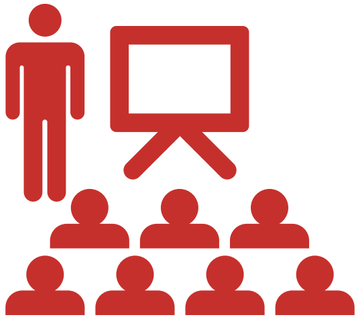

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Visuele brainstormkaart

Objectief	Oefen brainstormen en besluitvorming in groepsverband.
Sjabloon:	• Een mindmap-werkblad waarbij het centrale thema een teamtaak is (bijvoorbeeld 'Plan een gemeenschapsevenement'). • Vertakkingen omvatten categorieën zoals doelen, taken, uitdagingen en oplossingen.
Visuele hulp:	Een vooraf getekend voorbeeld van een mindmap, weergegeven op een scherm of bord.

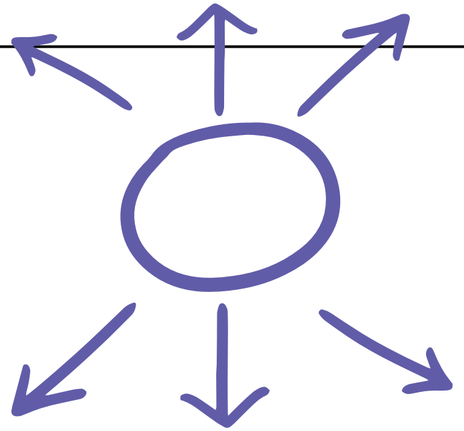

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Visuele metafoor: een muzikaal orkest

Visueel type:	Illustratie van een orkest.
Componenten:	• Toon muzikanten met verschillende instrumenten (strijkers, slagwerk, koperblazers, houtblazers), die elk hun eigen partij spelen. • Wanneer alle instrumenten harmonieus samenspelen, ontstaat er een prachtig en complex muziekstuk. • Bijschrift: “Elke individuele noot draagt bij, maar alleen als ze samen worden gespeeld, vormen ze een symfonie.”
Uitleg:	Een orkest is een perfecte visuele metafoor voor synergie. Elke muzikant speelt zijn eigen partij, maar de gezamenlijke inspanning creëert een krachtig, harmonieus resultaat dat onmogelijk door één muzikant alleen bereikt kan worden. Deze metafoor helpt leerlingen te begrijpen dat samenwerking niet alleen draait om samenwerken – het gaat om het creëren van iets groters en impactvollers dan de individuele bijdragen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Synergy Puzzelspel

Objectief:	Laat de kracht van teamwork en synergie zien.

Sjabloon:	• Een legpuzzel waarbij iedere leerling stukjes krijgt, maar moet samenwerken om de puzzel af te maken.
	• Een evaluatieformulier voor het team met de volgende vragen:
	  ◦ Hoe communiceerden wij?
	  ◦ Hoe hebben we besloten wie wat deed?
	  ◦ Wat werkte goed, en wat niet?

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

I
I
R
CONSULTING GROUP

UIF

BESLISSINGEN Nemen

05

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Besluitvorming omvat het proces van kiezen tussen verschillende opties om het gewenste resultaat te bereiken. Het is een cruciale vaardigheid voor persoonlijk en professioneel succes.
Effectieve besluitvorming helpt bij het stellen van doelen, het oplossen van problemen en het omgaan met dagelijkse uitdagingen. Tegelijkertijd versterkt het je zelfvertrouwen en onafhankelijkheid.

Doel van deze module	• Bied docenten in de volwasseneneducatie visuele en interactieve hulpmiddelen aan waarmee leerlingen inzicht krijgen in hoe ze weloverwogen beslissingen kunnen nemen op verschillende vlakken van het leven (bijvoorbeeld op persoonlijk, professioneel en sociaal vlak). • Geef leerlingen de mogelijkheid om te oefenen met het evalueren van opties en gevolgen, het afwegen van voor- en nadelen en het nemen van beslissingen die aansluiten bij hun waarden en doelen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

01	Omvat alledaagse taken zoals tijdmanagement, budgettering en persoonlijke doelen.
02	Keuzes die invloed hebben op je carrière of werkomgeving.
03	Beslissingen die betrekking hebben op relaties en interacties met anderen.

Besluitvorming in verschillende contexten

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Het stroomschema van het besluitvormingsproces

1 Identificeer de beslissing

Herkennen wanneer een beslissing genomen moet worden.

2 Informatie verzamelen

Onderzoek en begrijp de beschikbare opties.

3 Denk aan de gevolgen

De voor- en nadelen afwegen.

4 Neem de beslissing

De beste handelwijze kiezen.

5 Evalueer de uitkomst

Reflecteren op de beslissing om van het proces te leren.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Besluitvormingsspectrum

IMPULSIEVE/EMOTIONELE BESLUITVORMING

Impulsieve/emotionele besluitvorming gebeurt vaak snel, instinctief en op basis van emoties. Dit leidt tot snelle beslissingen, maar de uitkomsten kunnen ook negatief uitpakken.

KRITISCH DENKEN

Kritisch denken fungeert als een brug tussen beide en moedigt mensen aan om even stil te staan, na te denken en zowel emotionele inzichten als logische redeneringen te integreren om zo evenwichtigere en weloverwogen beslissingen te nemen.

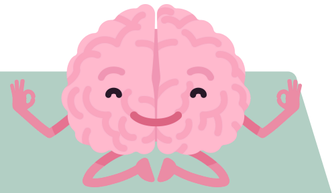

RATIONELE/LOGISCHE BESLUITVORMING

Rationeel/Logisch besluitvormingsproces verloopt trager, methodisch en is gebaseerd op feiten. Dit draagt bij aan de effectiviteit op de lange termijn, maar soms ontbreekt de emotionele context.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Risico versus rendement beslissingsboom

Objectief	Leer leerlingen om beslissingen te evalueren op basis van mogelijke risico's en beloningen.
Benodigde materialen:	• Sjabloon voor een beslissingsboom voor risico versus rendement (kan vooraf worden getekend of digitaal worden gemaakt). • Stiften/pennen (indien u papier gebruikt) • Scenariokaarten met beslissingsopties.

Instructies:	• Presenteer een scenario: geef de leerlingen een scenario waarin ze een beslissing moeten nemen (bijvoorbeeld: "Moet ik investeren in een nieuw project of moet ik blijven sparen?").
	• Teken de beslissingsboom:
	  ◦ Begin met het beslissingsmoment bovenaan (bijvoorbeeld: “Moet ik investeren?”).
	  ◦ Breid uw aanbod uit met opties (bijvoorbeeld ‘Investeren’ versus ‘Sparen’).
	  ◦ Laat de cursisten voor elke optie de potentiële risico's (bijv. geldverlies, mislukt project) en de voordelen (bijv. hoger rendement, carrièregroei) inschatten.
	  ◦ Gebruik visuele pictogrammen (bijvoorbeeld waarschuwingsborden voor risico's, gouden munten voor beloningen) om de mogelijke uitkomsten van elke optie te illustreren.
	• Neem een beslissing: leerlingen beslissen welk pad ze willen bewandelen door de risico's en voordelen van elke optie te evalueren.
	• Reflecteren: Nadat de leerlingen de beslisboom hebben ingevuld, kunnen ze reflecteren of ze de beste keuze hebben gemaakt en wat ze van het proces hebben geleerd.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Besluitvormingsmatrix-activiteit

Objectief	Leer leerlingen om beslissingen te prioriteren op basis van belang en haalbaarheid.
Benodigde materialen:	• Sjabloon voor een besluitvormingsmatrix (een raster met kolommen voor belangrijkheid en haalbaarheid). • Voorbeelden van scenario's (bijv. 'Kiezen tussen verschillende vacatures'). • Stiften/pennen.

Instructies:	• Presenteer een beslissingsscenario: geef leerlingen een scenario waarin ze opties moeten prioriteren, bijvoorbeeld: "Je hebt drie baanaanbiedingen, hoe neem je een beslissing?"
	• Leg de matrix uit:
	  ◦ De matrix heeft twee assen: Belangrijkheid (bijv. salaris, werk-privébalans, carrièregroei) en Haalbaarheid (bijv. locatie, reistijd, vereiste vaardigheden).
	  ◦ De matrix moet in vier kwadranten worden verdeeld:
	  ▪ Hoge belangrijkheid, hoge haalbaarheid (topprioriteit)
	  ▪ Hoog belang, lage haalbaarheid (zorgvuldig overwegen)
	  ▪ Lage belangrijkheid, hoge haalbaarheid (lage prioriteit)
	  ▪ Lage belangrijkheid, lage haalbaarheid (vermijden)
	• Laat de leerlingen de matrix invullen:
	• Studenten beoordelen elke optie (bijv. een baan) op basis van belangrijkheid en haalbaarheid.
	• Gebruik visuele symbolen (bijvoorbeeld vinkjes voor belangrijk, duimpje omhoog voor haalbaar) om leerlingen visueel te begeleiden.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Oefening in gezamenlijke besluitvorming

Objectief	Leer leerlingen hoe ze als groep beslissingen kunnen nemen, waarbij ze rekening houden met ieders inbreng.
Benodigde materialen:	• Diagram voor gezamenlijke besluitvorming (met onderdelen voor verschillende perspectieven). • Scenariokaarten (bijvoorbeeld ‘Een groepsevenement plannen’ of ‘Een teamproject bepalen’). • Stiften/pennen.

Instructies:	• Presenteer het scenario: geef de leerlingen een scenario waarin ze een groepsbeslissing moeten nemen (bijvoorbeeld: 'Jullie team moet een thema voor een groepsproject kiezen').
	• Stel de grafiek in:
	  ◦ Gebruik een schema voor gezamenlijke besluitvorming waarmee leerlingen de standpunten van elk groepslid kunnen vastleggen. Verdeel het schema in secties voor opties, voordelen, nadelen en groepsconsensus.
	  ◦ Elke cursist draagt zijn/haar gedachten bij over elke optie (bijvoorbeeld verschillende projectthema's).
	• Brainstormen en bespreken: Laat de leerlingen elke optie bespreken en de tabel als groep invullen. Moedig hen aan om verschillende standpunten te overwegen en tot consensus te komen.
	• Gebruik visuele hulpmiddelen (bijvoorbeeld kleurcodering voor overeenstemming, pictogrammen voor sterke en zwakke punten) om de discussie in de groep visueel bij te houden.
	• Neem het definitieve besluit: zodra het schema is ingevuld, laat de groep de meest haalbare optie kiezen en reflecteren op het besluitvormingsproces van de groep.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

I
I
R
CONSULTING GROUP

UIF

PROBLEMEN Oplossen

06

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Probleemoplossing omvat het identificeren, analyseren en effectief oplossen van problemen. Het is een cruciale vaardigheid in zowel persoonlijke als professionele situaties, die mensen in staat stelt uitdagingen het hoofd te bieden en weloverwogen beslissingen te nemen. Deze vaardigheid is essentieel voor het stimuleren van innovatie, het verbeteren van de efficiëntie en het stimuleren van continue verbetering op alle gebieden.

Doel van deze module	• Geef docenten in de volwasseneneducatie visuele hulpmiddelen en strategieën waarmee ze effectief probleemoplossing kunnen aanleren, zodat kwetsbare volwassenen praktische vaardigheden kunnen ontwikkelen om persoonlijke, sociale en professionele uitdagingen aan te pakken.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Probleem-Oplossingscyclus

Breng het probleem duidelijk in kaart, zodat u de omvang en impact ervan goed begrijpt.

Denk na over mogelijke manieren om het geïdentificeerde probleem aan te pakken.

Beoordeel de haalbaarheid, risico's en potentiële impact van elke voorgestelde oplossing.

Breng de gekozen oplossing in de praktijk met een duidelijk plan en middelen.

Analyseer de resultaten van de geïmplementeerde oplossing en identificeer verbeterpunten.

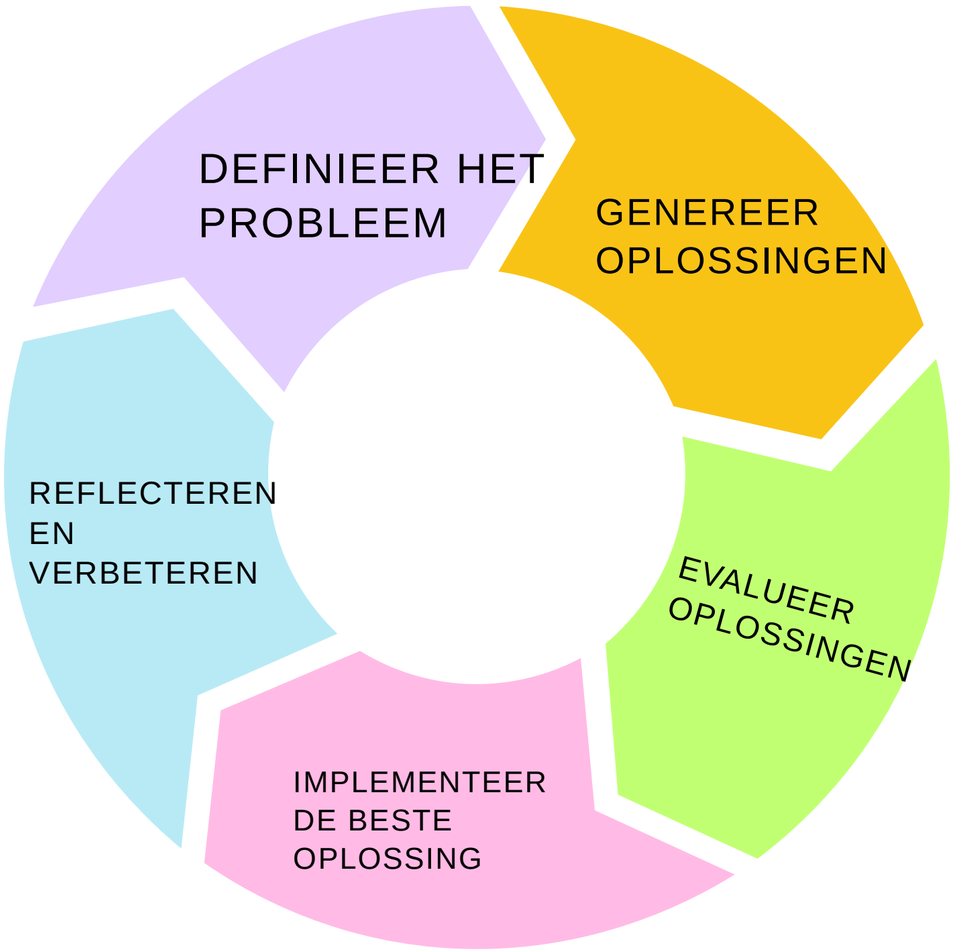

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Visgraatdiagram (oorzaak en gevolg)

Het visgraatdiagram, ook wel oorzaak-gevolgdiagram of Ishikawa-diagram genoemd, is een visueel hulpmiddel waarmee u op systematische wijze de grondoorzaken van een probleem kunt identificeren en analyseren.

Dankzij de gestructureerde aanpak kunnen leerlingen complexe problemen opdelen in hanteerbare onderdelen. Zo krijgen ze meer inzicht in de factoren die bijdragen aan een probleem.

Gebruiksaanwijzing:
Identificeer het probleem: begin met het definiëren van het centrale probleem en schrijf dit bij de "kop" van de vis.
Bepaal categorieën: selecteer brede categorieën die kunnen bijdragen aan het probleem.
Denk na over oorzaken: identificeer specifieke oorzaken onder elke categorie en voeg ze toe als kleinere takken.
Analyseren en prioriteren: Bekijk alle geïdentificeerde oorzaken om de belangrijkste oorzaken van het probleem te vinden.
Ontwikkel oplossingen: Gebruik de inzichten om de grondoorzaken systematisch aan te pakken.

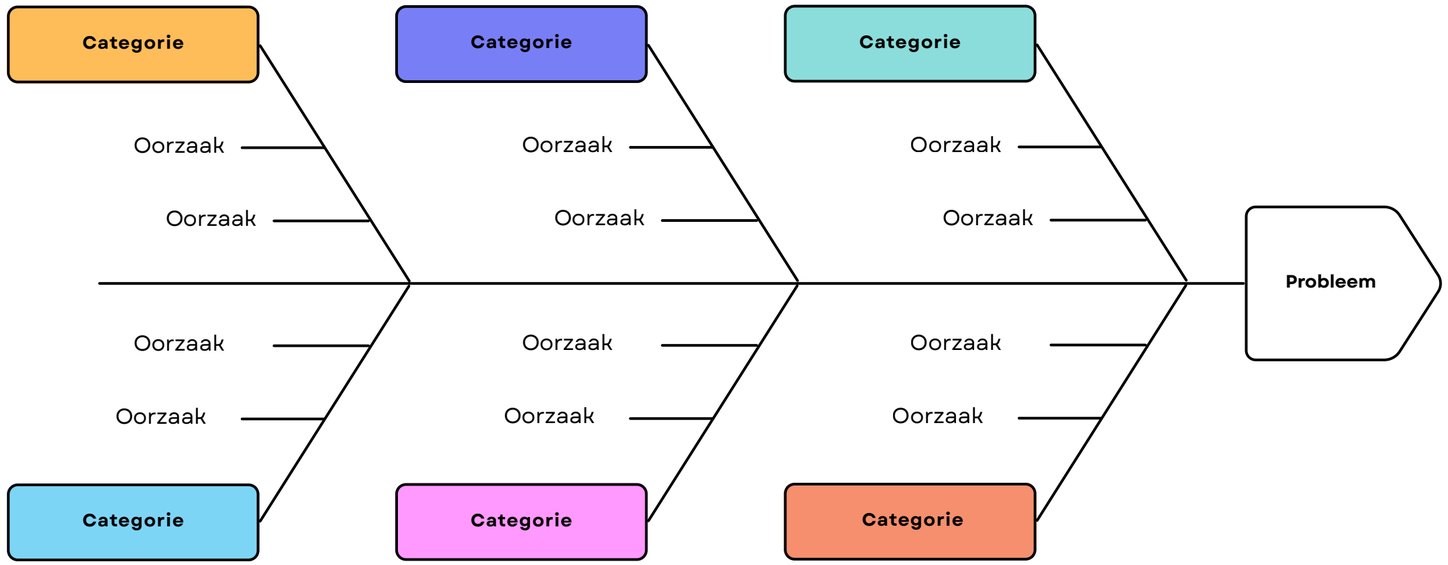

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Oefening voor het doorbreken van barrières

Objectief	Overwin veelvoorkomende obstakels bij het oplossen van problemen.

Benodigde materialen:	• Sjabloon voor een barrière-doorbraakdiagram.
	• Scenariokaarten. Elke kaart zal:
	  ◦ Noem een scenario, bijvoorbeeld 'Deadline gemist' of 'Miscommunicatie tijdens een vergadering'.
	  ◦ Beschrijf de context: een korte samenvatting van het probleem, bijvoorbeeld: "Uw team heeft een deadline voor een projectresultaat gemist vanwege onduidelijke instructies. Nu is de klant gefrustreerd."

Instructies:	• Geef de leerlingen een probleemscenario en introduceer het diagramsjabloon. • In de eerste kolom vermelden de leerlingen mogelijke obstakels die het oplossen van het probleem in de weg staan. • Beschrijf in de tweede kolom de impact van elke barrière. • In de derde kolom bedenkt u oplossingen voor het overwinnen van elke barrière en noteert u deze.
Resultaat:	Leerlingen worden bedreven in het identificeren en aanpakken van obstakels.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Creatief brainstormen met een mindmap

Objectief	Stimuleer innovatief denken voor probleemoplossing.
Benodigde materialen:	• Lege mindmap-sjabloon. • Scenario (bijv. "Hoe kunnen we meer leden van de gemeenschap naar evenementen trekken?").
Instructies:	• Leg het probleemscenario uit en laat de leerlingen brainstormen over oplossingen met behulp van de mindmapsjabloon. • De leerlingen verdelen ideeën in categorieën (bijvoorbeeld marketing, logistiek, partnerschappen). • Bespreek als groep welke ideeën praktisch zijn en de moeite waard om na te streven.
Resultaat:	De leerlingen leren creatief te denken en ideeën visueel te organiseren.

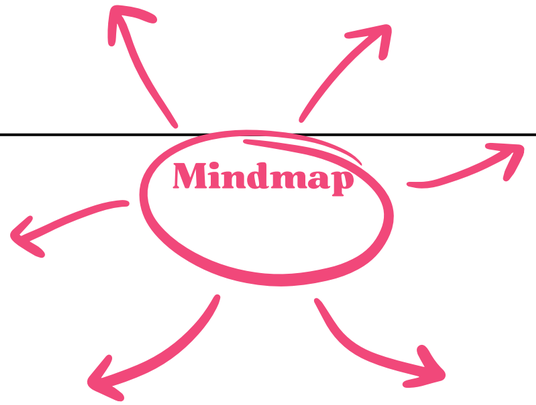

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

I
I
R
CONSULTING GROUP

UIF

AANPASSINGSVERMOGEN & Weerstand

07

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Aanpassingsvermogen verwijst naar het vermogen om zich aan te passen aan nieuwe omstandigheden of veranderingen in de omgeving. Veerkracht omvat het vermogen om snel te herstellen van moeilijkheden en tegenslagen.
Het ontwikkelen van aanpassingsvermogen en veerkracht is cruciaal om de uitdagingen van het leven aan te kunnen, je mentale welzijn te behouden en persoonlijke groei te bereiken.

Doel van deze module	• Geef docenten in de volwasseneneducatie visuele hulpmiddelen en strategieën waarmee ze kwetsbare volwassenen kunnen helpen zich aan te passen aan veranderende situaties en te herstellen van uitdagingen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Wat is aanpassingsvermogen?

Flexibiliteit: openstaan voor verandering en bereid zijn plannen of gedrag aan te passen indien nodig.

- Leren en groei: veranderingen en uitdagingen zien als kansen voor persoonlijke en professionele ontwikkeling.

Een stromende rivier staat symbool voor aanpassingsvermogen: het water past zich aan bochten, rotsen en veranderende landschappen aan.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Wat is veerkracht?

Emotioneel herstel: het vermogen om met emotionele stress of tegenslag om te gaan en ervan te herstellen.
Kracht en doorzettingsvermogen: gemotiveerd blijven en je blijven inzetten, ook als je te maken krijgt met moeilijkheden en tegenslagen.

Een boom die onder verschillende weersomstandigheden gedijt, staat symbool voor veerkracht: diepe wortels bieden bescherming tegen stormen.

De stam symboliseert kracht, de takken staan voor flexibiliteit en de wortels staan voor emotionele, mentale en fysieke stabiliteit.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Belangrijkste componenten van aanpassingsvermogen en veerkracht

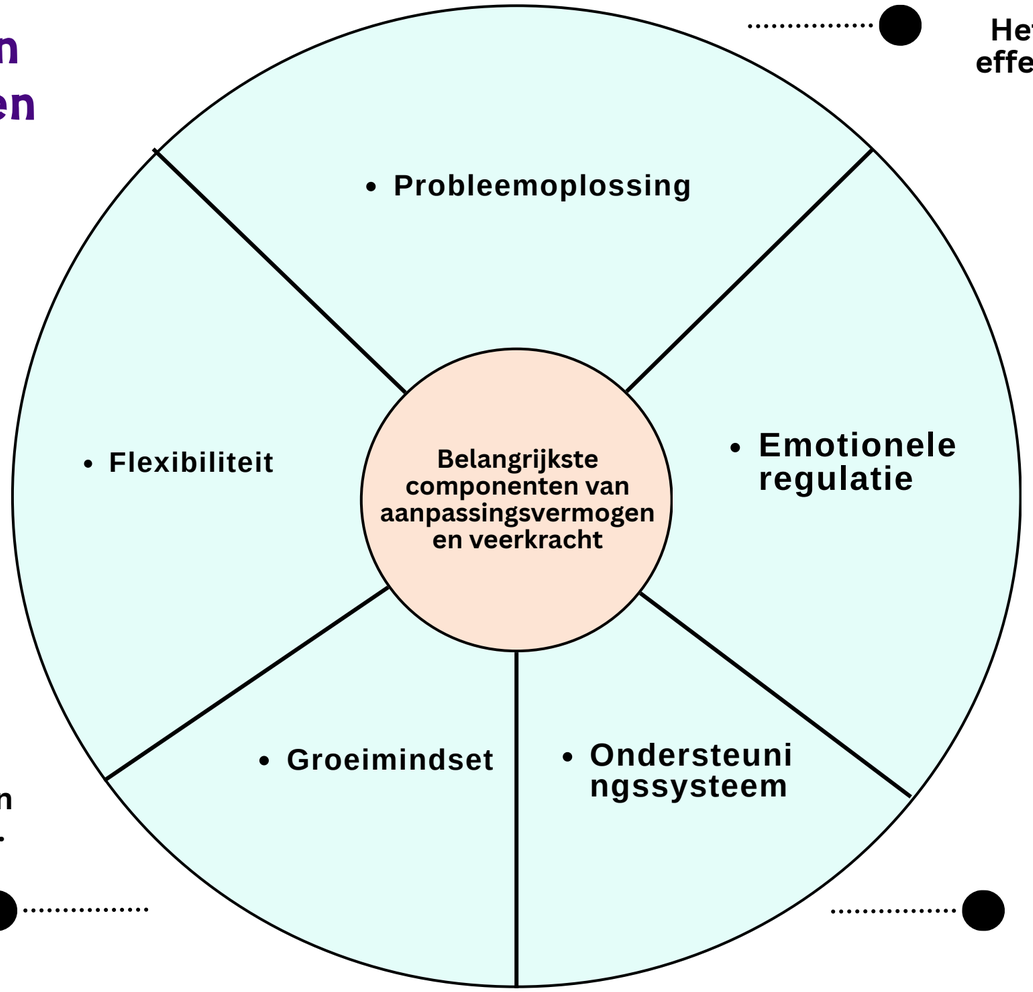

Het vermogen om creatieve en effectieve oplossingen te vinden voor uitdagingen.

Omgaan met stress en emoties om gefocust en effectief te blijven tijdens uitdagingen.

Relaties en de gemeenschap inzetten voor aanmoediging en hulp.

Uitdagingen zien als kansen om te leren en verbeteren.

Het vermogen om gedrag, gedachten en plannen aan te passen naarmate de omstandigheden veranderen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

RESILIENCE BOOM
(veerkracht ontwikkelen)

Takken: Resultaten zoals herstel van tegenslagen en persoonlijke groei.

Stam: Kernvaardigheden voor veerkracht (probleemoplossing, emotionele regulatie).

Roots: fundamenten zoals zelfzorg, zelfbewustzijn en ondersteunende netwerken.

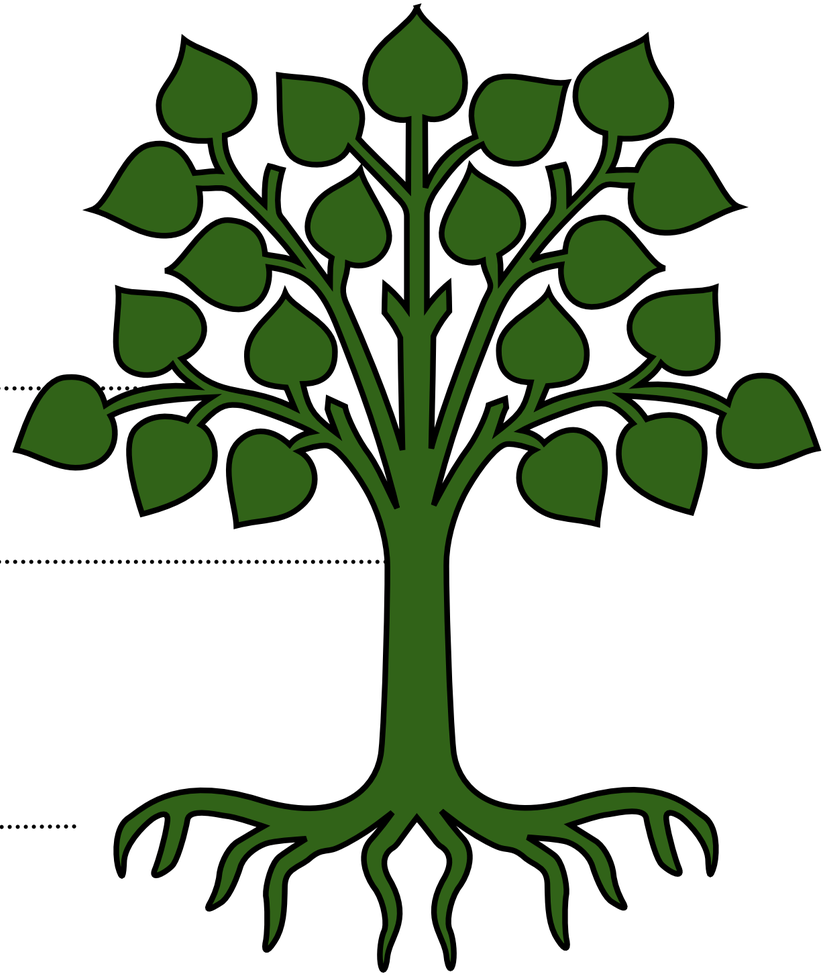

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Workshop Veerkrachtboom

Objectief	Visualiseer persoonlijke strategieën voor het vergroten van veerkracht.
Benodigde materialen:	• Lege "Resilience Tree"-sjabloon. • Stiften/pennen om te schrijven.

Instructies:	• Geef de leerlingen het boomsjabloon.
	• De leerlingen vullen in:
	  ◦ Oorsprong: Hun bestaande ondersteuningssystemen en zelfzorggewoonten.
	  ◦ Stam: Vaardigheden die ze gebruiken om uitdagingen te overwinnen.
	  ◦ Takken: Doelen of resultaten die ze willen bereiken.
	• Bespreek strategieën om hun 'boom' te versterken.

Resultaat:	De leerlingen maken een persoonlijke veerkrachtkaart.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Groeimindsetreflectie

Objectief	Verander uw denkpatronen van vaste patronen naar groeigerichte denkpatronen.
Benodigde materialen:	• Infographic: groeimindset versus vaste mindset. • Werkblad reflectie.
Instructies:	• Geef voorbeelden van uitspraken over een vaste mindset en een groeimindset. • De leerlingen herschrijven vaste mindset-stellingen naar op groei gerichte stellingen (bijvoorbeeld: "Ik zal dit nooit begrijpen" → "Ik zal dit begrijpen als ik oefen"). • Bespreek hoe een groeimindset veerkracht bevordert.
Resultaat:	• De leerlingen krijgen inzicht in hoe mindset het aanpassingsvermogen beïnvloedt.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

CONSULTING GROUP

UIF

TIME MANAGEMENT

08

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Timemanagement omvat het organiseren en plannen van hoe je je tijd verdeelt over verschillende activiteiten. Effectief timemanagement stelt mensen in staat slimmer te werken, niet harder, en kan leiden tot een hogere productiviteit en minder stress.
Door vaardigheden op het gebied van timemanagement te ontwikkelen, kunnen mensen deadlines halen, doelen bereiken en verschillende aspecten van het leven beter in balans brengen.

Doel van deze module	• Geef docenten in de volwasseneneducatie de tools en strategieën om kwetsbare volwassenen te leren effectief met hun tijd om te gaan, zodat ze taken kunnen prioriteren, deadlines kunnen halen en persoonlijke en professionele doelen kunnen bereiken.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Belangrijke concepten die u moet behandelen in tijdmanagement

Prioritering – Concentreer u op wat het belangrijkst en urgentst is.

Plannen – Gebruik hulpmiddelen zoals kalenders en takenlijsten om taken te organiseren.

Doelen stellen – Stel duidelijke, haalbare doelen (bijv. SMART-doelen).

Voorkom uitstelgedrag: herken en beheers uitstelgedrag.

Tijdsbewustzijn – Denk na over hoe de tijd wordt gebruikt en pas dit aan.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Eisenhower Matrix (Urgent vs. Belangrijk Raster)

- Concept: Prioritering

Doe eerst: Urgent + Belangrijk
Taken die onmiddellijke actie vereisen

Beslissen: Niet urgent + belangrijk
Plan deze en zet ze in uw agenda

Afgevaardigde: Urgent + Niet belangrijk
Vraag anderen om hulp of neem het over

Verwijderen: Niet urgent + Niet belangrijk
Elimineer afleidingen en tijdverspillers

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

SMART-doelensjabloon

- Concept: Doelstelling

Specifiek: Geef duidelijk aan wat u wilt bereiken

- **Meetbaar:** Hoe houdt u uw voortgang bij?
- **Haalbaar**: Is dit realistisch gezien uw huidige situatie?
- **Relevant**: Sluit het aan bij uw behoeften of waarden?
- **Tijdsgebonden**: Wat is uw deadline of tijdlijn?

S	M	A	R	T
SPECIFIEK	MEETBAAR	HAALBAAR	RELEVANT	TIJD
Wat wil ik precies bereiken?	Hoe weet ik dat ik het bereikt heb?	Kan ik dit realistisch bereiken? Welke ondersteuning heb ik nodig?	Waarom is dit doel op dit moment belangrijk voor mij?	Wat is mijn deadline of schema?
G	DE	A	IK	S

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Uitstelspiraal

- Concept: Uitstelgedrag herkennen en vermijden

Initiële uitstelgedrag
Het besluit om een taak uit te stellen

Voel je gestrest
Het ontstaan van stress door vertraging

Last-minute paniek
Een plotselinge golf van angst nu de deadline nadert

Resultaten van lage kwaliteit
Het resultaat van overhaast werk

Herhaalcyclus
Het voortduren van het uitstelgedrag

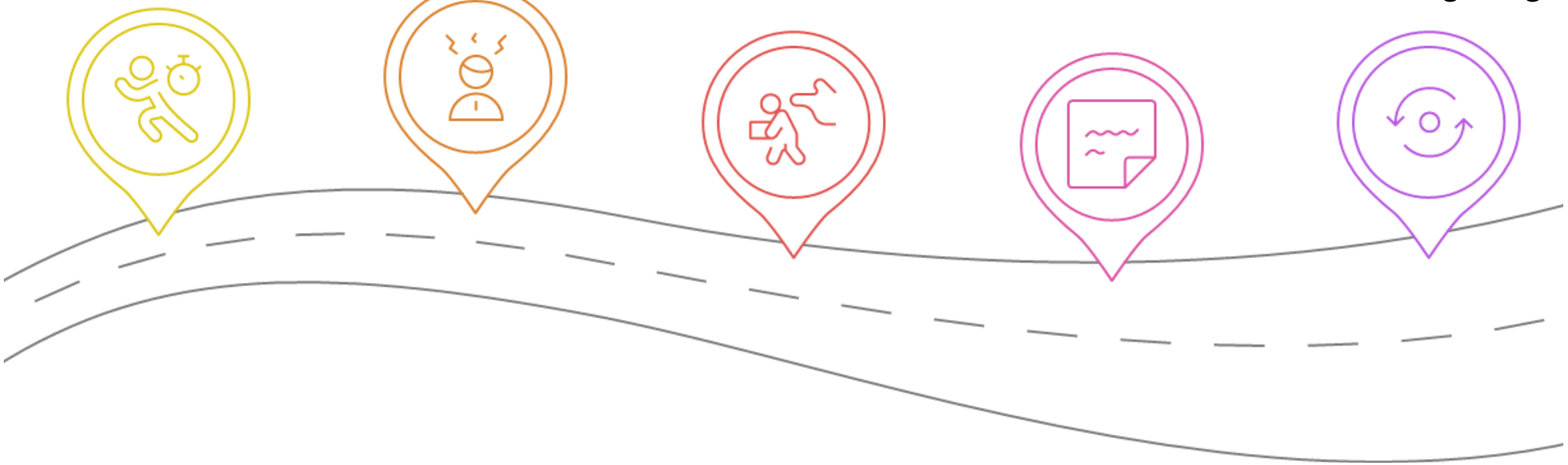

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Geef prioriteit aan uw dag (Eisenhower Matrix)

Objectief	Help leerlingen te bepalen welke taken dringend of belangrijk zijn, of gedelegeerd of verwijderd kunnen worden.
Benodigde materialen:	• Gedrukt Eisenhower Matrix-sjabloon • Taakscenariokaarten of -briefjes (gemengd: dringend, niet dringend, etc.) • Stiften/pennen om te schrijven
Instructies:	• Geef iedere leerling een lege matrix en een set taakkaarten. • Vraag hen om elke taak in een van de vier kwadranten te plaatsen (Eerst doen, Beslissen, Delegeren, Verwijderen). • Bespreek als groep waarom ze elke taak op deze plek hebben neergelegd.
Resultaat:	De cursisten kunnen taken visueel prioriteren en begrijpen hoe ze zich kunnen concentreren op wat er echt toe doet in hun dagelijkse routine.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Time Jar Challenge (Hands-on visuele metafoor)

Objectief	Om leerlingen te helpen begrijpen dat je door eerst grote, zinvolle taken prioriteit te geven, ruimte overhoudt voor kleinere taken.
Benodigde materialen:	• Doorzichtige pot of container • Grote stenen (die belangrijke taken vertegenwoordigen) • Kleine kiezels of kralen (minder belangrijke taken) • Zand of rijst (kleine taken/afleidingen) • Markeringen/labels
Instructies:	• Introduceer de metafoor: de pot = jouw dag. • Vraag de leerlingen om grote stenen te benoemen met de taken die voor hen het belangrijkst zijn (bijvoorbeeld het zoeken naar een baan, tijd met het gezin). • Vul de pot: eerst met zand, dan met kiezels, en probeer er dan grote stenen bij te doen - het past niet. • Herhaal dit nu eerst met grote stenen, dan kiezels, dan zand – alles past. • Reflectie: Wat zijn jouw "grote stenen"? Waarmee vul je je tijdpot als eerste?
Resultaat:	De leerlingen visualiseren hoe het vullen van de tijd met kleine, onbelangrijke taken de belangrijke taken naar de achtergrond verdringt, wat het belang van prioriteiten stellen benadrukt.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Stel een SMART-doel

Objectief	Help leerlingen om duidelijke, realistische en tijdgebonden doelen te stellen waar ze naartoe kunnen werken.
Benodigde materialen:	• SMART-doelen werkblad • Pennen/markers • Ideeën voor doelprompts (optioneel)
Instructies:	• De leerlingen kiezen een persoonlijk of professioneel doel. • Verdeel het in het SMART-formaat: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Relevant, Tijdsgebonden. • Deel dit met een partner en ontvang feedback. • Optioneel kunt u korte check-ins plannen om de voortgang te volgen.
Resultaat:	De leerlingen gaan naar huis met één duidelijk geformuleerd doel en een duidelijk plan om daar naartoe te werken.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

CONSULTING GROUP

UIF

LEIDERSCHAP

09

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Leiderschap omvat het begeleiden, inspireren en beïnvloeden van anderen om gemeenschappelijke doelen te bereiken. Effectief leiderschap helpt teams te motiveren, positieve verandering te stimuleren en een ondersteunende omgeving te creëren.
Het ontwikkelen van leiderschapsvaardigheden is essentieel voor persoonlijke groei, het opbouwen van zelfvertrouwen en het positief bijdragen aan verschillende rollen en situaties.

Doel van deze module	• Om volwassenendocenten te voorzien van hulpmiddelen om kwetsbare volwassenen de basisbeginselen van leiderschap te leren, waaronder zelfleiderschap, teaminvloed en ethische besluitvorming - allemaal door middel van duidelijke, aansprekende visuele en interactieve methoden.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

LEIDERSCHAPSFUNDAMENT

Verantwoordelijkheid en integriteit – Het juiste doen en verantwoordelijkheid nemen voor je daden.

Besluitvorming – Doordachte, ethische en tijdige keuzes maken.

Communicatie – Luisteren, duidelijke aanwijzingen geven en feedback geven.

Anderen leiden – Een groep inspireren, begeleiden en ondersteunen.

Zelfleiderschap – Leid jezelf door discipline, verantwoordelijkheid en initiatief.

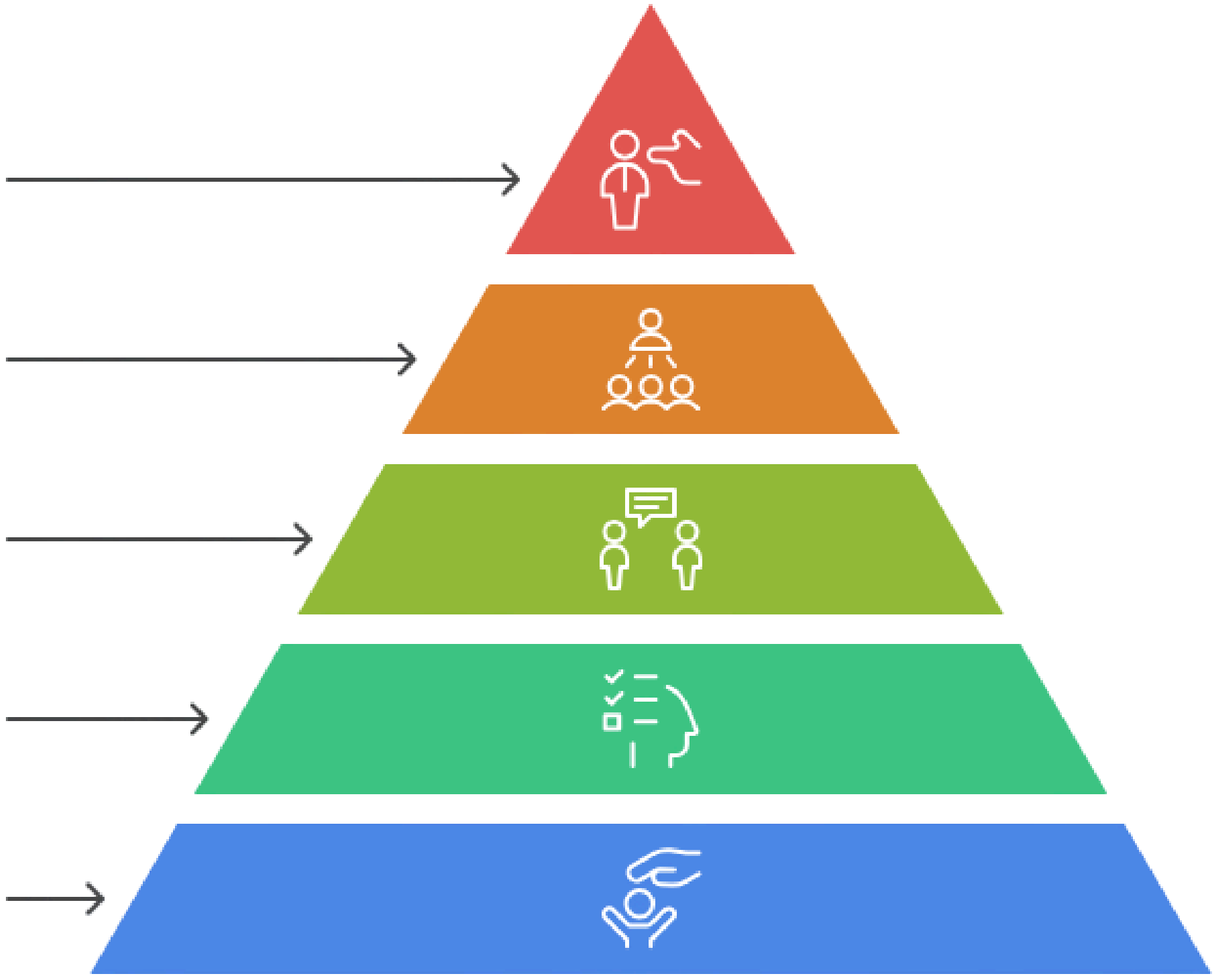

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

SOORTEN LEIDERSCHAP

HOGE CONTROLE

LAGE CONTROLE

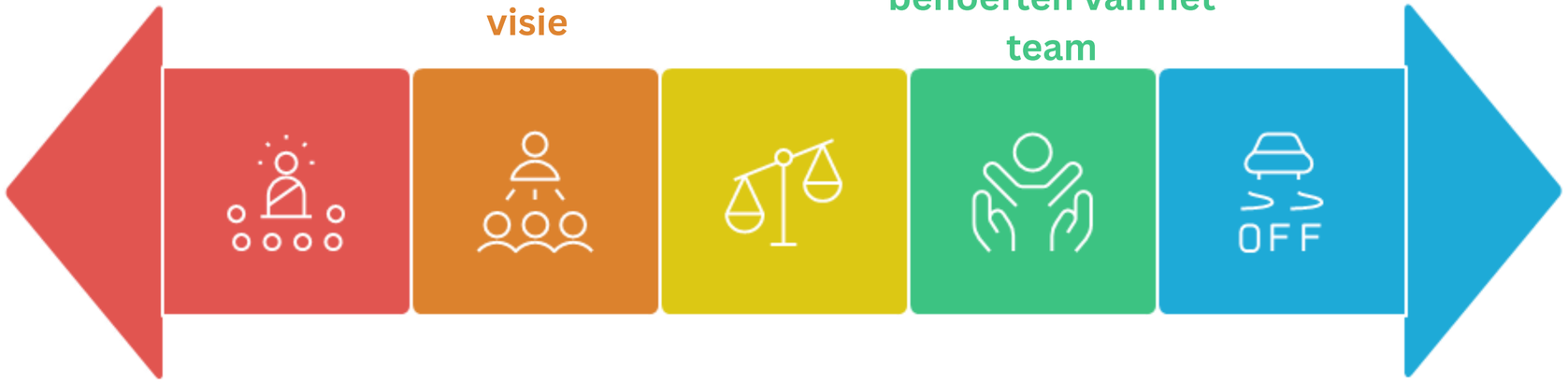

Autocratische leider:
Dicteert beslissingen en verwacht gehoorzaamheid

Transformationele leider:
Inspireert en motiveert met een visie

Democratisch leider:
Deelt de besluitvorming met de groep

Dienende leider:
Richt zich op het vervullen van de behoeften van het team

Laissez-faire:
Delegeert autoriteit met minimale tussenkomst

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Leiderschapsvaardighedenketen

Actief luisteren:
Omvat het volledig betrekken en begrijpen van de perspectieven van anderen

Probleemoplossing:
Effectief en efficiënt problemen identificeren en oplossen.

Empathie:
Gevoelens van anderen begrijpen en delen

Feedback geven:
Het geven van constructief en ondersteunend advies om de prestaties te verbeteren

Motivatie:
Anderen inspireren en aanmoedigen om hun doelen te bereiken

Verantwoordelijkheid:
Verantwoordelijkheid nemen voor acties en resultaten

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Hoe leiders communiceren: 4 stijlen

STIJL	Leiderschapsimpact
Assertief	Bouwt vertrouwen op, stimuleert samenwerking. Ideale stijl.
Agressief	Leidt tot negeren en geringe invloed van leiderschap.
Passief-agressief	Creëert angst, weerstand en spanning.
Passief	Creëert verwarring en wantrouwen.

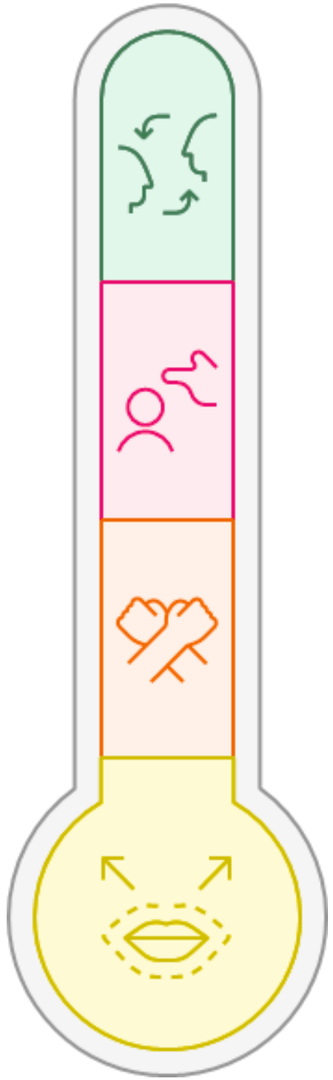

Assertief:
Communiceert duidelijk en respectvol en bevordert samenwerking

Agressief:
Domineert gesprekken en negeert de meningen van anderen

Passief-agressief:
Geeft indirect uiting aan negativiteit en wrok

Passief:
Vermijdt conflicten en stelt beslissingen uit

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Leider versus baas: wat is het verschil?

LEIDER

- Inspireert anderen tot actie
- Luistert naar feedback en waardeert deze
- Deelt de eer met het team
- Gidsen door voorbeeld
- Ondersteunt de ontwikkeling van anderen
- Werkt samen met het team

BAAS

- Geeft bevelen en controleert anderen
- Praat over anderen heen of negeert meningen
- Neemt de eer voor het teamsucces
- Vereist prestaties
- Bekritiseert fouten
- Blijft uit de buurt van het team

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Leiderschapstijdlijn

Objectief	Denk na over de ontwikkeling van uw persoonlijk leiderschap in de loop van de tijd.
Benodigde materialen:	• Lege tijdlijnsjabloon of gewoon papier • Pennen/markers
Instructies:	• De leerlingen trekken een horizontale lijn die hun leven of de afgelopen 5 tot 10 jaar voorstelt. • Markeer belangrijke momenten waarop zij leiderschap toonden (bijvoorbeeld: iemand steunen, een beslissing nemen, ergens voor opkomen). • Geef aan welke vaardigheid of kwaliteit ze hebben gebruikt. • Voeg een punt voor de toekomst toe: "Wat voor soort leider wil ik zijn?"
Resultaat:	Bouwt vertrouwen op door te laten zien dat er al leiderschap aanwezig is, ook in kleine acties.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Leiderschapskompasreflectie

Objectief	Begeleid leerlingen bij het ontdekken van hun persoonlijke leiderschapskwaliteiten en -balans.
Benodigde materialen:	• Werkblad Leiderschapskompas (Noord: Visie, Zuid: Integriteit, Oost: Empathie, West: Actie) • Pennen/markers

Instructies:	• Leg elke windrichting uit:
	  ◦ Noord = Visie: Ziet het grotere geheel
	  ◦ Zuid = Integriteit: Eerlijk en consistent
	  ◦ Oost = Empathie: Geeft om anderen
	  ◦ West = Actie: Neemt initiatief
	• De leerlingen geven zichzelf een cijfer van 1 tot 5 voor elke richting en verbinden de punten om een leiderschapsvorm te vormen.
	• Bespreken:
	  ◦ Wat is jouw sterkste richting?
	  ◦ Waar kun je groeien om meer in balans te komen?

Resultaat:	De leerlingen ontwikkelen een persoonlijk leiderschapsprofiel en denken na over hoe ze andere eigenschappen kunnen versterken voor een evenwichtiger leiderschap.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Leiderschap in het dagelijks leven kaart

Objectief	Help leerlingen leiderschap te herkennen in hun dagelijkse rollen en activiteiten.
Benodigde materialen:	• Blanco mindmap-werkblad met de titel: "Waar ik leid in mijn leven" • Stiften of kleurpennen • Optioneel: stickers of pictogrammen voor visuele verbetering

Instructies:	• Begin met een discussie: "Hoe ziet leiderschap eruit buiten een functietitel?"
	• De leerlingen maken een mindmap met zichzelf als middelpunt.
	• Voeg takken toe zoals:
	  ◦ Thuis (bijv. broer-zusrollen, maaltijden organiseren)
	  ◦ In de gemeenschap (bijvoorbeeld door een buur te helpen, vrijwilligerswerk te doen)
	  ◦ Met vrienden/familie (bijvoorbeeld om iemand te steunen, advies te geven)
	  ◦ Op het werk of tijdens een opleiding (bijvoorbeeld een collega helpen, initiatief nemen)
	• Denk in tweetallen na: Waar toon ik al leiderschap? Waar zou ik nog verder willen groeien?

Resultaat:	De leerlingen beseffen dat leiderschap bij het dagelijks leven hoort en dat het hun gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen vergroot.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Funded by
the European Union

2023-2-EE01-KA210-ADU-0

Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Vaimukad

I
I
R
CONSULTING GROUP

UIF

EMOTIONELE INTELLIGENTIE

10

SkillVista

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Emotionele Intelligentie (EI) verwijst naar het vermogen om emoties bij jezelf en anderen te herkennen, begrijpen, beheersen en effectief te gebruiken. Het omvat vaardigheden zoals empathie, zelfregulatie en sociaal bewustzijn.

Het ontwikkelen van emotionele intelligentie is essentieel voor het opbouwen van gezonde relaties, het beheersen van stress en het verbeteren van persoonlijke en professionele interacties.

Doel van deze module	• Om leerlingen te helpen emoties bij zichzelf en anderen te herkennen, begrijpen en beheersen, om zo de communicatie, relaties en besluitvorming te verbeteren.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Het kern-EI-model van Daniel Goleman

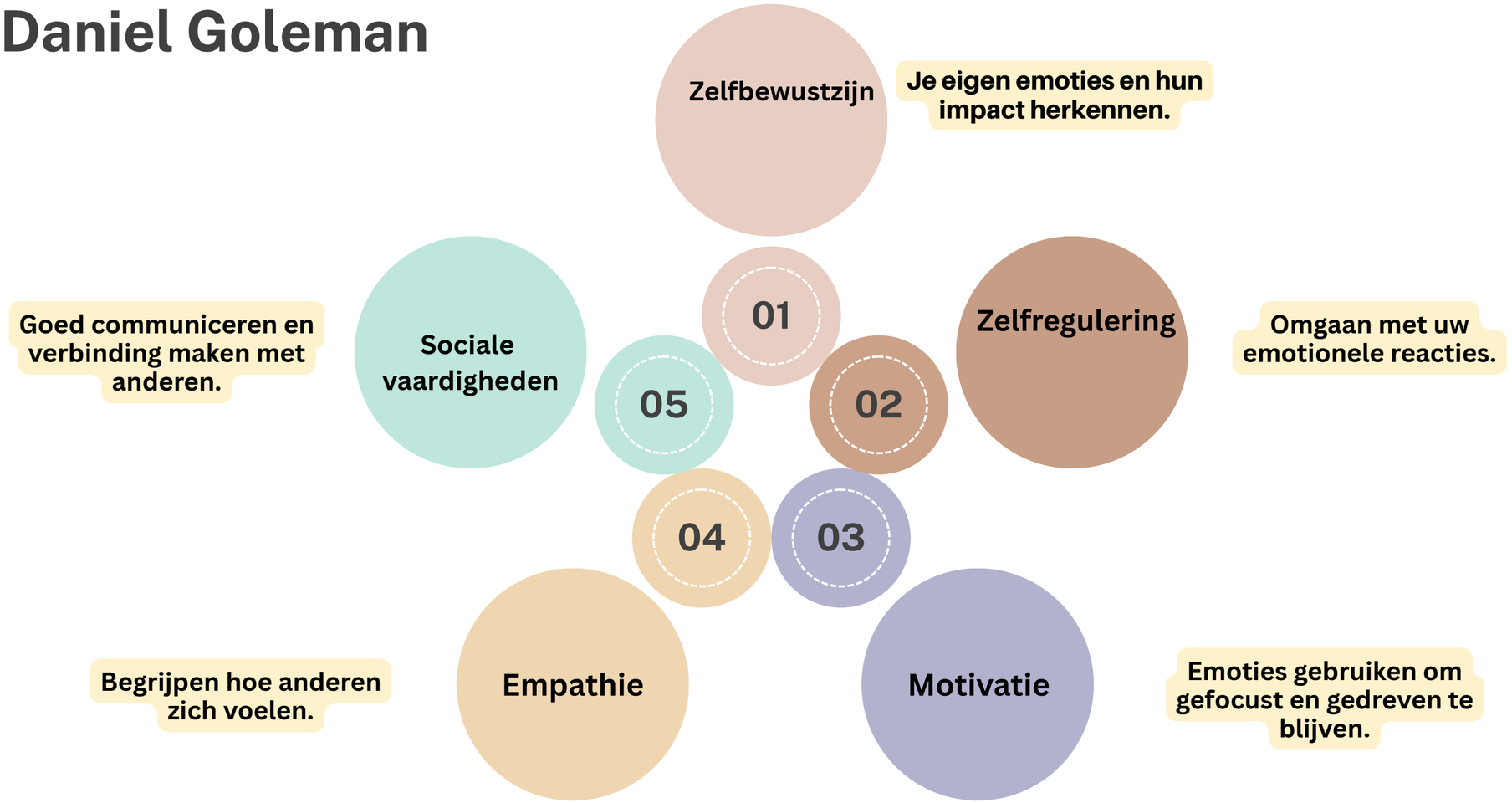

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Het gevoelenswiel

- Te gebruiken in combinatie met een ‘Emotie van de dag’-routine waarbij leerlingen benoemen hoe ze zich voelen en waarom.
- Breidt de emotionele woordenschat uit: essentieel voor zelfexpressie en communicatie.
- Moedigt leerlingen aan om verder te kijken dan ‘goed/slecht’ of ‘blij/verdrietig’.

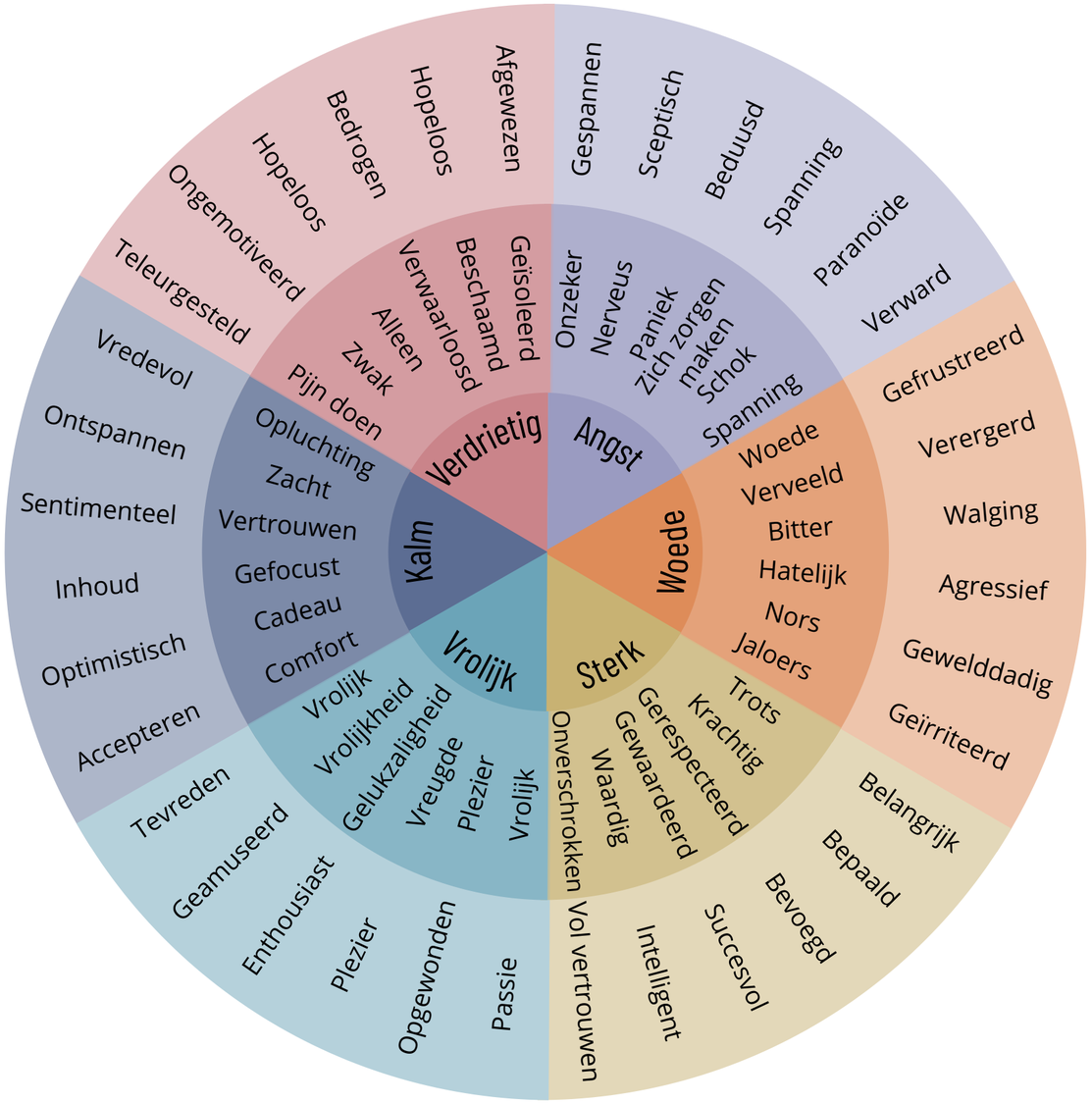

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

EMPATHIE KAART

- Een visueel kader dat leerlingen aanmoedigt om te ontdekken wat een ander persoon zou kunnen zijn:
- Denken
- Gevoel
- Gezegde
- Doen

- Het bevordert het innemen van emoties en verbetert het vermogen om op anderen te reageren met begrip, in plaats van alleen maar met logica of reactie.

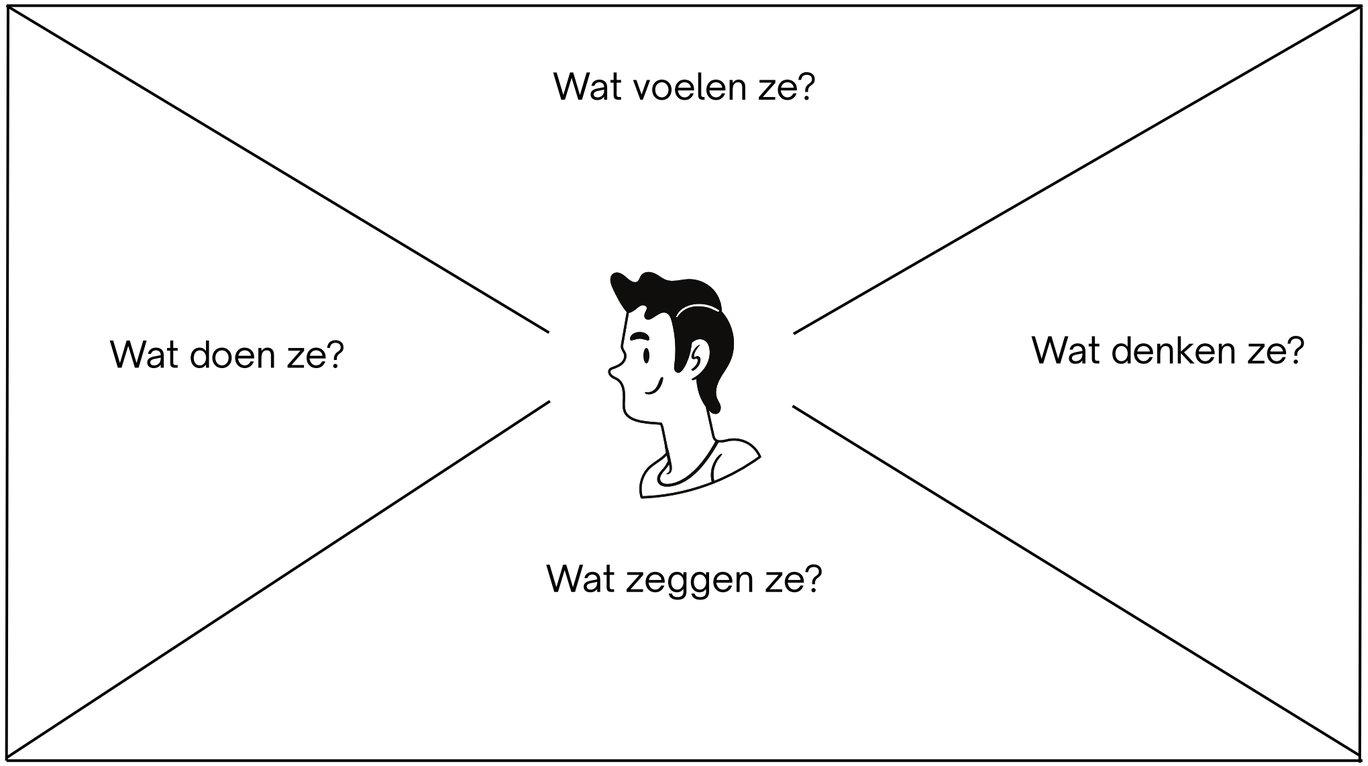

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

S.T.A.R. Conflictresolutiemodel

- **Stop: Pauzeer. Haal adem voord**at je reageert. Reageer niet boos.
- **Denk na:** wat voel ik? Wat voelt de ander?
- **Handelen:** Gebruik respectvolle, kalme taal. Gebruik 'ik'-zinnen.
- **Reflecteren/Oplossen:** Waar kunnen we het over eens worden? Hoe kunnen we dit conflict in de toekomst vermijden?

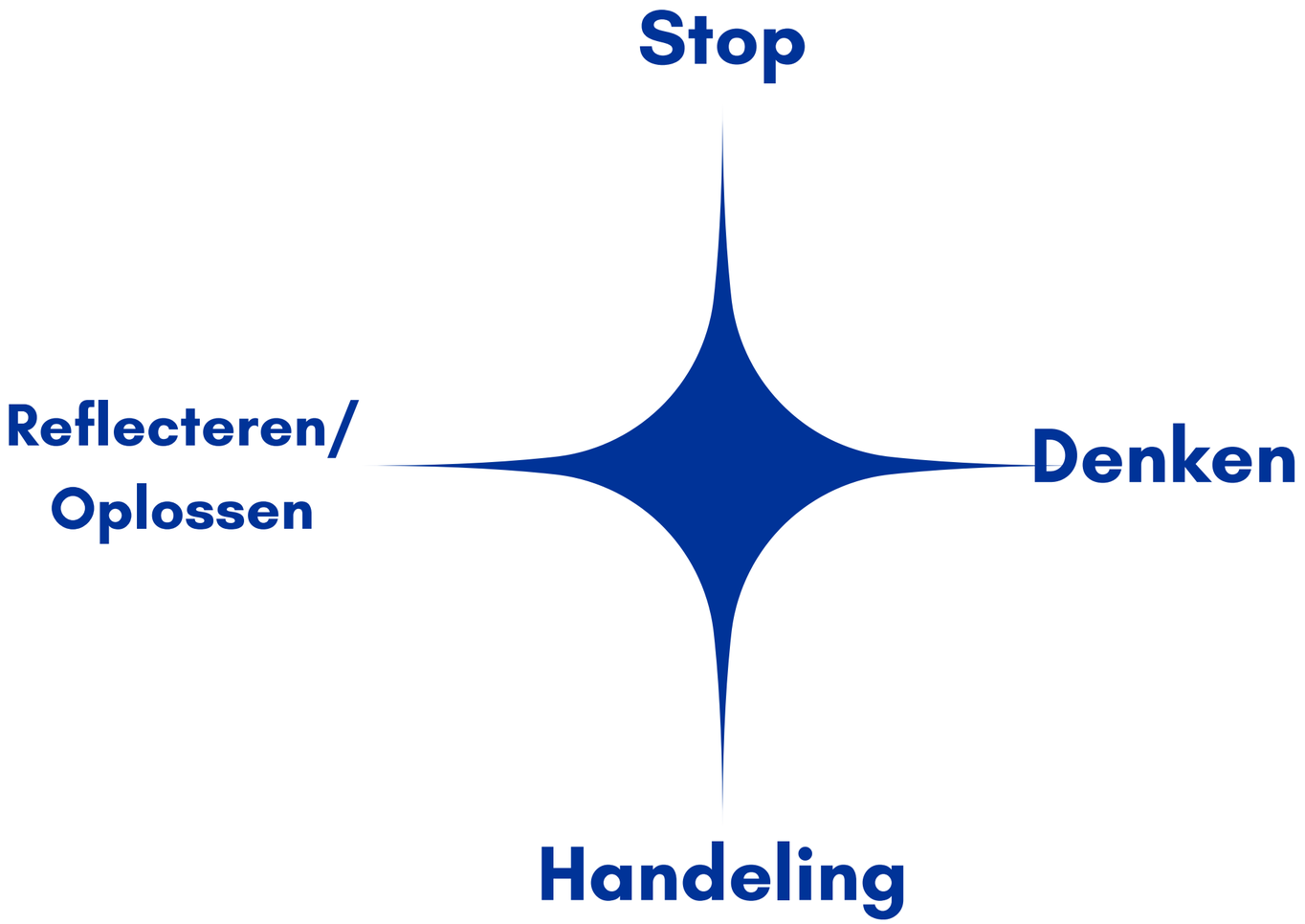

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

ACTIVITEITEN - VOORBEELDEN

TIPS VOOR DOCENTEN	• Vereenvoudig de visuals: Gebruik duidelijke, overzichtelijke visuals met minimale tekst. Vermijd al te complexe diagrammen. • Gebruik herkenbare scenario's: pas voorbeelden aan op echte situaties die relevant zijn voor de context van de cursist (bijvoorbeeld interacties met het gezin, de werkplek of de gemeenschap). • Stimuleer samenwerking: laat leerlingen in tweetallen of groepen werken om zelfvertrouwen op te bouwen en gezamenlijk leren te bevorderen. • Wees geduldig en ondersteunend: Kwetsbare leerlingen hebben mogelijk extra tijd en aanmoediging nodig om deel te nemen aan activiteiten. • Zorg voor ondersteuning: begin met begeleide activiteiten en ga geleidelijk over op zelfstandig oefenen. • Stimuleer reflectie: Gebruik dagboeken of nabesprekingen om leerlingen te helpen activiteiten te koppelen aan hun eigen ervaringen. • Aangepast voor toegankelijkheid: zorg dat de materialen en activiteiten geschikt zijn voor leerlingen met een beperking (bijvoorbeeld door grote letters, eenvoudige taal of tastbare beelden te gebruiken). • Valideer inspanningen: vier kleine successen om het vertrouwen van leerlingen te vergroten.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Grafiek met triggers en reacties

Objectief	Help leerlingen emotionele triggers te herkennen en er op een gezondere manier op te reageren.
Benodigde materialen:	• Werkblad Triggers en reacties (3 kolommen: Trigger | Gebruikelijke reactie | Betere reactie) • Stiften/pennen • Voorbeeld van een triggerlijst (optioneel)
Instructies:	• Begin met een gesprek: "Wat is een trigger? Waardoor voel je je meteen van streek, angstig of boos?" • De leerlingen vullen de eerste kolom in met 3 tot 5 persoonlijke triggers (bijv. onderbroken worden, kritiek krijgen, genegeerd worden). • In de tweede kolom schrijven ze hoe ze meestal reageren (bijvoorbeeld: schreeuwen, afsluiten, weggaan). • In de derde kolom kunt u brainstormen en een beter antwoord formuleren (bijvoorbeeld pauzeren, “ik voel”-uitspraken gebruiken, om tijd vragen om af te koelen). • Deel (als je je er prettig bij voelt) en reflecteer in tweetallen: "Welk beter antwoord wil ik de volgende keer proberen?"
Resultaat:	De leerlingen vergroten hun zelfbewustzijn en beginnen van tevoren emotioneel intelligente reacties te plannen.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Emotie-checkroutine (met gevoelenskaart)

Objectief	Vergroot dagelijks uw emotionele bewustzijn en woordenschat met behulp van visuele hulpmiddelen.
Benodigde materialen:	• Grote gevoelenskaart (met basis-emoties en eenvoudige pictogrammen) • Plakbriefjes, emotiekaarten of kleine magneetjes • Journaling sheet (optioneel)
Instructies:	1. Vraag aan het begin of einde van een sessie: “Hoe voelt u zich nu?” 2. De leerlingen kiezen een gevoelswoord uit de tabel en doen het volgende: a. Plaats er een markering naast b. Schrijf het woord op een plaknotitie en plak deze op c. Zeg het hardop in een kring 3. Optioneel: Vraag de leerlingen om de zin af te maken: “Ik voel me ___ omdat ___.”
Resultaat:	Vergroot de emotionele woordenschat, het zelfbewustzijn en het gemak bij het uiten van gevoelens.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Cirkel van resolutie

Objectief	Ontdek de emotionele kant van conflict en herstel.

Benodigde materialen:	• Gedrukt cirkeldiagram verdeeld in:
	  ◦ Wat was de oorzaak?
	  ◦ Hoe voelde ik mij?
	  ◦ Wat had ik nodig?
	  ◦ Wat hielp om het te genezen?
	• Stickers of tekengereedschappen

Instructies:	1. De leerlingen reflecteren op een echt of fictief conflict. 2. Vul elk deel van de cirkel individueel of in tweetallen in. 3. Optioneel: Deel één inzicht met de groep.
Resultaat:	Ondersteunt emotionele verwerking, genezing en zelfbewustzijn.

Funded by the European Union

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

DIGITALE BRONNENBIBLIOTHEEK EN OPEN SOURCE-TOOLS

1. Canva (gratis versie) Gebruik voor: het maken van infographics, visuele prompts, posters, werkbladen Waarom het geweldig is: interface met slepen en neerzetten, sjablonen voor zachte vaardigheden, op docenten afgestemde ontwerpelementen Website: www.canva.com

2. MindMup of Coggle (gratis versie) Gebruik voor: het maken van mindmaps voor concepten als emotionele intelligentie of teamwork Waarom het geweldig is: realtime samenwerking, eenvoudige structuur, deelbare links Websites:
www.mindmup.com
www.coggle.it

3. Padlet (gratis voor maximaal 3 borden) Gebruik voor: visuele discussies, digitale prikborden, samenwerkingsactiviteiten Waarom het geweldig is: leerlingen kunnen afbeeldingen, tekst en video's plaatsen als reactie op vragen Website: www.padlet.com

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

4. Google Jamboard / FigJam (gratis) Gebruik voor: interactieve whiteboards, groepsbrainstormsessies, stroomdiagrammen Waarom het geweldig is: intuïtieve teken- en plaknotitiefuncties, geweldig voor teamwerkmodules Websites:
jamboard.google.com (nog steeds toegankelijk)
www.figma.com/figjam

5. Storyboard That (Gratis beperkte versie) Gebruik voor: Rollenspellen, visueel vertellen van verhalen voor scenario's zoals conflictbemiddeling of communicatie Waarom het geweldig is: Strips en storyboards trekken laaggeletterde leerlingen visueel aan Website: www.storyboardthat.com

6. Draw.io / diagrams.net (Open Source) Gebruik voor: Stroomdiagrammen, empathiekaarten, beslissingsbomen Waarom het geweldig is: Geen aanmelding vereist, diagrammen die geëxporteerd kunnen worden, offline toegang beschikbaar Website: www.diagrams.net

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

7. H5P (Open Source Learning Tools) Gebruik voor: het maken van interactieve oefeningen, quizzen, slepen en neerzetten van visuele elementen. Waarom het geweldig is: integreert met Moodle of WordPress, ideaal voor gemengd leren. Website: www.h5p.org

8. Google Forms of Microsoft Forms Gebruik voor: zelfevaluaties van cursisten, checklists voor soft skills, reflectiedagboeken Waarom het geweldig is: gemakkelijk te gebruiken, mobielvriendelijk, goed voor het verzamelen van feedback Websites:
forms.google.com
formulieren.office.com

9. YouTube-kanalen voor soft skills Gebruik voor: visuele voorbeelden, uitleg, korte reflectieclips Voorgestelde kanalen:
De School van het Leven (emotioneel bewustzijn, communicatie)
TED-Ed (geanimeerde lessen in levensvaardigheden)
GCFLearnFree.org (basisvaardigheden voor op de werkvloer)

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.

Gemaakt als onderdeel van het project "Kwetsbare volwassenen sterker maken door middel van visueel leren voor de ontwikkeling van zachte vaardigheden"

(Skill Vista) Erasmus+ project.

Ontwikkeld in samenwerking met:

ESTLANDSE VERENIGING VOOR MENSEN MET EEN VERSTANDELIJKE BEPERKING (ESTLAND),

Stichting UIF – Universal Interaction Foundation (NEDERLAND),

TIR Consulting Group j.d.o.o (KROATIË)

Funded by the European Union

CC BY SA

Gefinancierd door de Europese Unie. De geuite meningen en standpunten zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap voor Onderwijs en Cultuur (EACEA). Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.